

DJECA, OKOLIŠ I ODRŽIVI RAZVOJ

DOC. DR. SC. DUNJA ANDIĆ

NASTAVNI MATERIJALI

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

**Recenzentice: izv. prof. dr. sc. Elvi Piršl
doc. dr. sc. Petra Pejić Papak**

RIJEKA, 2018.

Nastavni materijali nastali su prevođenjem i uređivanjem već objavljenih radova i istraživanja, sadrže prijevode tekstova domaćih i inozemnih autora, a koji su citirani u skladu s akademskim i etičkim odredbama citiranosti. Svi navodi literature, citiranja i preuzimanja nalaze se pod *Krajnja bilješka (End Notes)*, a kako ne bi opterećivali tekst materijala. Potpisnica jest autorica, prevoditeljica i urednica nastavnih materijala koji se isključivo trebaju koristiti za realizaciju nastave na ovome kolegiju.

SADRŽAJ

CILJ KOLEGIJA I ISHODI UČENJA	5
SADRŽAJ KOLEGIJA	7
LITERATURA za kolegij	8
1. Odgoj i obrazovanje na otvorenim prostorima – konceptualni okvir	9
2. Korijeni postanka i pedagoški klasici	14
3. Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima – konceptualni okvir	24
4. Dijete, prostor i igra	30
5. Vrijednost interakcije s prirodom/okolišem	35
6. Vrtićki okoliš kao okružje za učenje	37
7. Vrtićki okoliš u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj - Dizajn vrtićkog okoliša	41
8. Dizajniranje okoliša „djetinjstva“ za održivi razvoj	46
9. Vrtićki kurikulum i odgoj i obrazovanje za održivi razvoj na otvorenim prostorima	54

10. Opasnosti i mogućnosti modernog djetinjstva na otvorenim prostorima	73
11. Krajoblik/pejzaž u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj	84
12. Gradovi kao mjesta održivosti i modernog djetinjstva djece na otvorenim prostorima	87
13. Literatura – izvori korišteni za izradu nastavnih materijala	99

CILJ KOLEGIJA I ISHODI UČENJA

Cilj je kolegija osposobiti studente za teorijsko-praktični okvir odgojno-obrazovnog rada predškolskih ustanova u području odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima. Podrazumijeva razvijanje kompetencija potrebnih za kreiranje vrtićkog i izvanvrtićkog konteksta i integriranog kurikula za konstrukciju i realizaciju aktivnosti djece predškolskog uzrasta u odgoju i obrazovanju za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima.

Opće kompetencije koje će se razvijati ovim kolegijem uključuju sljedeće **ishode učenja**.

Student¹ će moći²:

1. objasniti vrste i ulogu igre te je primijeniti u procesu razvoja i učenja djeteta o, u, za okoliš i održivi razvoj
2. organizirati i provoditi fleksibilan vremenski ritam življenja djece u dječjem vrtiću i na vanjskim prostorima
3. prilagoditi tijek aktivnosti u (ne)planiranim okolnostima i situacijama
4. kreirati aktivnosti na osnovi praćenja djeteta i njegovih interesa u vrtiću/ okolišu
5. pripremiti prostorno-materijalno okruženje u skladu s razvojnim potrebama i interesima djeteta
6. izraditi, prikupiti i pripremiti poticaje za učenje, istraživanje i stvaranje iskustava o, u, za okolišu/održivom razvoju
7. identificirati prednosti i nedostatke u organizaciji prostorno-materijalnoga okruženja unutar i izvan ustanove
8. prepoznati i riješiti moguće prepreke u zaštiti zdravlja i sigurnosti djece
9. demonstrirati odgovarajuće prezentacijske i komunikacijske vještine
10. provoditi i vrednovati ostvarivanje posebnih i alternativnih odgojno-obrazovnih programa.

Nakon odslušanog kolegija studenti će:

- imati kompetencije refleksivnoga praktičara u kreiranju odgojno-obrazovne prakse rada u području odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj u predškolskim ustanovama.

- imati systemske i instrumentalne kompetencije u implementaciji odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj te kreiranju rada u predškolskim ustanovama na otvorenim prostorima (u dvorištu, parku, šumi i dr.).

- imati kompetencije i kreativne impulse u osmišljavanju, planiranju i realizaciji doživljaja, aktivnosti i projekata u prirodnom i kulturnom okružju vrtića, kao i teorijsko-praktičnog konteksta rada na unapređivanju odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj u predškolskim ustanovama.

SADRŽAJ KOLEGIJA

Nastavni materijali obuhvaćaju sljedeće sadržajne teme koje će se realizirati na ovome kolegiju:

1. Odgoj i obrazovanje na otvorenim prostorima - konceptualni okvir
2. Korijeni postanka i pedagoški klasici
3. Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima - konceptualni okvir
4. Dijete, prostor i igra - određenje igre, vrste igara
5. Vrijednost interakcije s prirodom/okolišem
6. Vrtićki okoliš kao okružje za učenje - pretpostavka zdravog i kvalitetnog razvoja i rasta djece
7. Vrtićki okoliš u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj - dizajn vrtićkog okoliša
8. Dizajniranje okoliša djetinjstva za održivi razvoj - dizajn igrališta i vrtića (primjeri dobre prakse)
9. Vrtićki kurikulum i odgoj i obrazovanje za održivi razvoj na otvorenim prostorima - oblikovanje kurikula, elementi
10. Razvoj djeteta i uloga odgajatelja/učitelja u otkrivanju prostora/okoliša
11. Vrtićki kalendar u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj
12. Moderno djetinjstvo na otvorenim prostorima - opasnosti i mogućnosti, poremećaji
13. Krajolik/pejzaž u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj
14. Gradovi kao mjesta održivosti i modernog djetinjstva djece na otvorenim prostorima

LITERATURA za kolegij

OBAVEZNA LITERATURA

1. Uzelac, V., Lepičnik-Vodopivec, J., Anđić, D. (2014). *Djeca - odgoj i obrazovanje održivi razvoj. Golden marketing. Tehnička knjiga-Zagreb.*
2. Uzelac, V., Starčević, I. (1999), *Djeca i okoliš. Rijeka: Adamić.*
3. *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj (2008.). 1. 2. i 3. svezak ur. Uzelac, V., Vujičić, L.; L., Boneta, Ž. Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka 2008. Znanstvenostručni skup s međunarodnim sudjelovanjem, svibanj 2008., Plitvice.*
4. Louv, R. (2005). *Last child in the woods. On-line.*
5. Uzelac, V. (1993), *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.*
6. xxx (2004), *Ekologija u odgoju i obrazovanju. Dani Ante Starčevića. Zbornik radova. Gospić: Visoka učiteljska škola.*
7. *Learning outside the Classroom. <http://www.lotc.org.uk/About/About-thissite.aspx>*
8. *Edukativne slikovnice, razni autori. (Edukativna serija slikovnica „Spasimo Zemlju“ M. Milčec, Kukić, D.).*

DODATNA LITERATURA

1. Vodopivec-Lepičnik, J. (2007.), *Prvi koraci u odgoju i obrazovanju za okoliš. Alisa Press, Kraljevo.*
2. xxx (2004), *Ekologija u odgoju i obrazovanju. Dani Ante Starčevića. Zbornik radova. Gospić: Visoka učiteljska škola. Preporuka: članci Uzelac i Pejčić od str. 28-53; Garašić i Vučić od str. 57-65 i Vranješ i Balić od str. 245-257.*
3. Uzelac, V. (1993), *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor. Preporuka: sve.*
4. Spajić-Vrkaš, V., Hudek, J. (1995), *Svijet u opasnosti: popularna ekološka početnica za učenike osnovne škole. Zagreb: Kult film.*
5. *Ostali časopisi ekološke problematike: National geographic, Eko-revija, Geo, Meridijani, Gospodarstvo i okoliš, Horizont i dr. (o tome će student obavijestiti nastavnika na konzultacijama ili pri završnom usmenom ispitu).*

1. Odgoj i obrazovanje na otvorenim prostorima – konceptualni okvir

Ključni pojmovi, definiranje i filozofija

- *KAKO BISTE GA DEFINIRALI?*
- *Što je predložena definicija odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom?*
- Postoji mnogo definicija odgoja i obrazovanja **za okoliš/održivi razvoj na otvorenom**, ali ona koja je najčešća i na najbolji način podrazumijeva smisao i svrhu odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom je sljedeća:

Odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom je odgoj i obrazovanje «u», «o» i «za» aktivnosti na otvorenim prostorima - kontaktima s prirodom/okolišem, a s ciljem razvijanja senzibilnosti, stavova, vrijednosti, navika i ponašanja u/za/prema okolišu i održivom razvoju.

- Ova nam definicija govori o mjestu, temi i svrsi odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom.

Koji se drugi pojmovi koriste umjesto pojmova odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom? Po čemu se razlikuju u svom značenju od pojma odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom?

Odgoj i obrazovanje na otvorenim prostorima (Outdoor Education)

- *Podrazumijeva organizirano učenje koje se događa na otvorenom*
- *Može se događati na jednom mjestu ili uključuje putovanje*

Pokušajte nabrojiti neke aktivnosti koje se provode na otvorenom!

Poistovjećivanje ...i razlikovanje

Najčešći pojmovi koji se koriste u značenju pojma odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom su sljedeći:

- «Odgoj i obrazovanje za okoliš» u svom širom smislu uključuje odgoj i obrazovanje koje podrazumijeva cjelokupan okoliš, uključujući populacijski rast, onečišćenje, iskorištavanje dobara i njihovu zlouporabu, ruralno planiranje i modernu tehnologiju sa svojim zahtjevima za iskorištavanjem prirodnih dobara.
- Odgoj i obrazovanje za okoliš je sveobuhvatan pojam, *dok se odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom promatra, u određenom smislu, u povezanosti i kroz utjecaje na prirodna dobra, zavičaj i ne uključuje široki smisao svjetskog okoliša.*

~~~~~

- *Mnogi ljudi ipak promatraju odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom u širem smislu i preferiraju pojam odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom kao dio odgoja i obrazovanja za okoliš - tako smo ga i mi shvatili i definirali!*
- *Osim ovog poistovjećivanja, pojam odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom često se poistovjećuje i s pojmovima poput obrazovanja za očuvanje i zaštitu i kampova, poput škola u prirodi.*

- *Odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom podrazumijeva širok spektar izvaninstitucionalnih aktivnosti koje se mogu izvoditi i tijekom slobodnog vremena samo zbog zadovoljstva koje pružaju ili zbog određene intrinzične vrijednosti. Uključuju penjanje, plivanje, veslanje, zimske sportove, biciklizam i kampiranje.*
- *«Izvaninstitucijske potrage, istraživanja» su, generalno gledajući, nemehanizirane rekreacijske aktivnosti koje se izvode u područjima bez dostupnog telefona, pomoći i urbanog komfora.*
- *«Avanturističko obrazovanje» odnosi se na aktivnosti koje se sastoje od elemenata opasnosti, a uključuju skakanje s užetom, rafting na divljim vodama, penjanje stijenama i sl. (pod kvalificiranim vodstvom).*
- *«Eksperimentalno obrazovanje» odnosi se na učenje iskustvom. Odgoj i obrazovanje na otvorenom proizlazi iz područja teorije, prakse, filozofije eksperimentalnog učenja i odgoja i obrazovanja za okoliš.*
- *«Ekološka interpretacija» je pojam koji je obično povezan s posjetima nacionalnim parkovima i šumskim centrima. Odnosi se na tehnike koje se koriste kako bi posjetioci mogli razumjeti svrhu i smisao prikazanih fenomena i koje potiču njihovu znatiželju.*
- *«Prirodno obrazovanje» i «prirodna rekreacija» su aktivnosti učenja ili slobodnog vremena koje su povezane s prirodnim dobrima. Pojam se koristio od 1920-tih do 1950-tih godina i obično se koristio izolirano, a opisivao je aktivnosti korištenja prirodnih dobara za opremu ili postrojenja i uključivao je poznavanje prirode³.*

Koja je filozofija odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom?

Filozofija odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom temelji se na 4 premise⁴:

1. PREMISA

- Primarni cilj odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom je poučavanje obveze ljudske odgovornosti za upravljanje te njegu i brigu o zemlji, tretiranje zemlje i svih njezinih resursa s poštovanjem u svim vremenima i svim prilikama.

2. PREMISA

- Odnosi se na cilj etike ili obveze za zemljišnim upravljanjem koje mora biti zasnovano na vjerovanju u značajnost poznavanja određenih činjenica ili koncepata.
- Kognitivni smisao odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom mora biti međupovezanost svih činjenica ekosistema.
- Razumijevanje osnovnih ekoloških, socioloških i kulturnih principa je preduvjet obveze etike zemljišnog upravljanja.
- Odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom ne odnosi se na posebne izbore u ekološkoj etici. Poučava ljude kako donijeti odluke na temelju činjenica. Priznaje teškoće u donošenju odluka koje se odnose na ekološka pitanja i priprema ljude na oprezno biranje i to nakon «vaganja» utjecaja svog djelovanja na okoliš, kulturu i čovječanstvo.

3. PREMISA

- Treći aspekt filozofije odgoja i obrazovanja za okoliš/održivi razvoj na otvorenom odnosi se na perspektive ljudskih bića u izvanjskom okolišu.
- Ne samo da moramo poznavati prirodni okoliš radi preživljavanja vrsta već ga moramo poznavati kao medij kroz koji i u kojem provodimo mnogo vlastitog slobodnog vremena.

- To se slobodno vrijeme potiče i naglašeno je kada je kvaliteta iskustava izvanjske rekreacije izravno povezana s kvantitetom znanja o odgoju i obrazovanju za o ili na otvorenom.

4.PREMISA

- Četvrto filozofsko vjerovanje je da je odgoj i obrazovanje za okoliš/održivi razvoj na otvorenom kontinuirano odgojno/obrazovno iskustvo. Ono nije samo jedan izlet, tjedan vrtića/škole u prirodi ili jednogodišnji događaj. Ono se mora poučavati na svim razinama i potraživati **cjeloživotno**.

Obrazložite sve premise !

Pojasnite pojam cjeloživotno!

2. Korijeni postanka i pedagoški klasici

Korijeni odgoja i obrazovanja na otvorenom

Nije jasno gdje počinje povijest odgoja i obrazovanja na otvorenim prostorima!

- ❖ Većina smatra da ga treba promatrati kroz prirodu i evoluciju ljudske povijesti
- ❖ Milijunima godina priprema za život odvijala se na otvorenom
- ❖ Prvi humanoidi provodili su mnogo vremena u pripremi za život
- ❖ Znanje se prenosilo neorganizirano s generacije na generaciju (generacijsko znanje)
- ❖ Bolje je pitanje: *Kada se pojavila potreba da se čovjek ponovno poveže s prirodom u odgoju i obrazovanju?*
- ❖ Počinje li pojavom organiziranog učenja u učionicama odgoja i obrazovanja?
- ❖ Od prvih civilizacija do antičkih škola i srednjeg vijeka...

Vremenska crta odgoja i obrazovanja na otvorenom

- + 2500. godina prije Krista - stare civilizacije poput Egipćana istraživale su svijet prirode stvarajući prve planirane aktivnosti koje su dokumentirane
- + antičke škole
- + srednji vijek
- + pedagoški klasici - parcijalno unutar svojih koncepcija
- + alternativne škole unutar svojih koncepcija
- + 19. stoljeće: Kurt Hahn
- + 1920., Njemačka: Salem Schule - prva moderna zapadna škola usmjerena na osobnu odgovornost, jednakost, društvenu pravdu, poštovanje
- + 1930. početak kampiranja - škola kampa u SAD-u
- + 1941. prvi *Outward Bound* program u UK-u

- + drugi slični programi
- + 1961. SAD
- + 70-e, 80-e, 90. razni programi *outward bound*, korporativni treninzi, projekt avantura i dr.⁵
- ❖ Tek u posljednjih stotinjak godina ukazala se potreba za ponovnim oživljavanjem odgoja i obrazovanja na otvorenom, i to posebno u zapadnoj civilizaciji.

Zašto? Promislite!

- ❖ Iz društveno-povijesnog konteksta možemo reći da je odgoj i obrazovanje na otvorenom nastalo kao oblik poluritualnog povezivanja s prirodom otkako se čovjek zapadne civilizacije/svijesti preselio - unutra!
- ❖ Nastava u prirodi i okolišu odavno su poznati način učenja i poučavanja.
- ❖ Svoje korijene vuku iz povijesno najznačajnijih pedagoških koncepcija 17. i 18. stoljeća čije su zamisli o takvoj nastavi aktualne i danas.
- ❖ Naglašeni elementi prirodnog svijeta i njihovo unošenje u odgoj i obrazovanje te potenciranje odgojnih aspekata odnosa čovjeka i prirode, svoje korijene, koji su uglavnom na parcijalnim osnovama i s nedovoljnim osvrtom na ekološko problematiziranje odnosa čovjeka i njegove okoline, pronalaze u djelima poznatih pedagoških mislioca.

PEDAGOŠKI KLASICI⁶

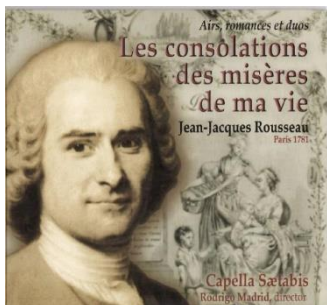
J. A. Komensky (1592. - 1670.)

- ✦ John Amos Comenius (češki: Jan Amos Komenský; latinski: Iohannes Amos Comenius) bio je češki učitelj, znanstvenik, odgajatelj i pisac.
- ✦ Bio je i biskup u Moravskom bratstvu čiji su članovi bili najraniji zastupnici univerzalnog obrazovanja.
- ✦ Svoj odgojno-obrazovni koncept Comenius objašnjava u djelu *Velika didaktika (Didactica magna)*. Postao je poznat kao učitelj nacija.
- ✦ Naglašava smisao učenja o prirodi opservacijom i zapažanjem.
- ✦ Učenje putem osjeta, neposredno djetetovo iskustvo ili učenje «iz prve ruke», a tek onda iz knjiga, putovi su kojima dijete, koristeći se vlastitim osjetilima, dolazi u kontakt s prirodom.
- ✦ Kako bi se pripremilo za kasnije detaljnije proučavanje i studiranje prirodnih znanosti, dijete se najprije mora upoznati s osnovnim i temeljnim stvarima poput vode, zemlje, vatre, kiše, biljaka i stijenja.

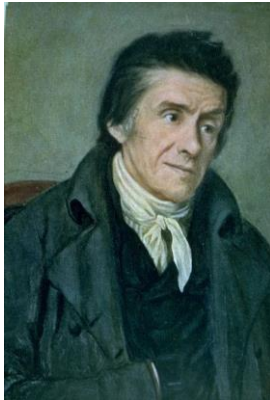
J. J. Rousseaua (1712. - 1778.)¹

- ✦ Svojim najpoznatijim djelom *Emile ili o odgoju* postavlja temelje moderne filozofije odgoja i naturalizma.
- ✦ Ističući odgoj, koji će pojedincu omogućiti neometan razvoj prirodnih sposobnosti, poseban naglasak stavlja na čovjekov odnos prema prirodi i utjecaj prirode na odgojno formiranje ličnosti djeteta.
- ✦ Rousseau posebno ističe fizičku aktivnost djeteta kao značajnu odgojnu komponentu te smatra da bi odgoj i obrazovanje trebali biti racionalniji i osjetilniji, a djeca bi trebala učiti iz svojih iskustava.
- ✦ *Émile* snažno utječe na moderno razumijevanje odgoja u suvremenom ljudskom društvu s Rousseauove dvije glavne pretpostavke - da se čovjek u načelu rađa dobar i da društvo i civilizacija kvare njegovu prirodnu dobrotu.
- ✦ No koliko god mnoge od Rousseauovih misli bile napredne i radikalne za ono vrijeme, bilo je tu i izrazito nazadnih naučavanja, poput onoga da djevojke trebaju biti poučavane isključivo da budu dobre žene i majke.
- ✦ Rousseauovo se stajalište često smatra romantičnim, pri čemu njegovu romantičnu viziju opisuju kao prevladavanje prirode nad kulturom, organskog nad mehaničkim, slobode nad pravilima i ograničenjima.
- ✦ Rousseau piše: „Odgoj nam dolazi iz prirode, od ljudi i od stvari. Unutarnji razvoj naših organa i sposobnosti je prirodan odgoj, naučena primjena tog razvoja je ljudski odgoj, a ono što steknemo iskustvom u našoj okolini je stvarni odgoj“.
- ✦ Rousseau je po prvi puta dijete definirao kao subjekt, a ne kao objekt odgoja.

- ✦ U mnogim se aspektima njegova vizija smatra «zelenom».
- ✦ Oko 1750. godine Rousseau počinje razvijati ideju koja će poslije postati poznata kao *koncept plemenitog divljaka*.
- ✦ Tom temom Rousseau se bavi u svome drugom slavnom eseju *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* (1755.), gdje tvrdi da je jedino neiskvareni divljak posjeduje čistoću srca i pravu krepost.
- ✦ Ta ideja će biti razvijana sve do 20. stoljeća, pa i u suvremenoj popularnoj kulturi.
- ✦ Kod Rousseaua, koji tvrdi da je kulturni čovjek svojevrsan degenerik, a povijest civilizacije obična prijevara, prvi put u povijesti zapadne misli javlja se ono što će biti znano kao »nelagoda zbog kulture«, pa je on preteča antimodernizma koji će biti izrazito prisutan u ljudskoj misli u 19. i 20. stoljeću.
- ✦ Prema kraju života Rousseau, koji postaje duševno bolestan, piše svoje *Ispovijesti*, prvu romantičnu biografiju kojom će imati golem utjecaj na književnost devetnaestog stoljeća.
- ✦ Ovim riječima Rousseau počinje svoje *Ispovijesti* :
  - »*Nisam stvoren poput svih drugih koje sam vidio; smatram da sam posve različit od svih onih koji postoje. Ako nisam bolji od njih, a ono sam svakako različit*⁸.«

Johann Heinrich Pestalozzi (1746. - 1827.)⁹

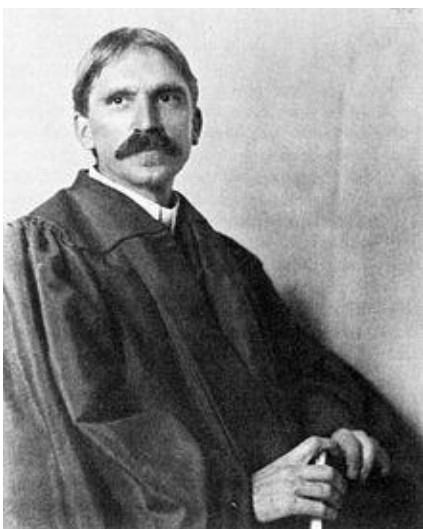

- ✦ *Bio je švicarski pedagog i obrazovni reformator poznat po romantičarskom pristupu u svojoj koncepciji odgoja i obrazovanja.*
- ✦ *Osnovao je nekoliko obrazovnih institucija u njemačkim i francuskim govornim područjima Švicarske.*
- ✦ *Piše djela u kojima objašnjava svoje revolucionarne principe modernog obrazovanja.*
- ✦ *Njegov moto Učimo iz glave, ruku i srca još je uvijek ključni princip u uspješnim školama 21. stoljeća.*
- ✦ *Zahvaljujući Pestalozziju, iako nepismenost još uvijek prevladava u 18. stoljeću, u Švicarskoj je savladana gotovo u potpunosti do 1830. godine.*
- ✦ *Nazvan je ocem nacije upravo zbog iskorjenjivanja nepismenosti.*
- ✦ *On u svojoj koncepciji predlaže učenje putem promatranja, posebice učenje promatranjem stvari iz okoliša.*
- ✦ *Pestalozzi smatra da put do spoznaje okoliša vodi kroz perceptivne djelatnosti.*
- ✦ *Na taj način potiče stvaranje tzv. nastave o stvarima, otvaranje školskih muzeja i organizaciju pedagoških izleta u prirodu.*
- ✦ *U tim aktivnostima leži bit povezivanja djeteta i prirode, a pridodajući važnost učenju iz prirode, Pestalozzi postaje jedan od utemeljitelja učenja na otvorenim prostorima i izvanškolskog obrazovanja.*
- ✦ *Pestalozzijev pristup imao je ogroman utjecaj na obrazovanje.*

✦ *Prema Pestalozziju odgoj i obrazovanje treba usmjeriti:*

- ✓ *interesima i potrebama djeteta*
  - ✓ *djetetu, a ne učitelju*
  - ✓ *aktivnosti, a ne pasivnom sudjelovanju u iskustvu učenja*
  - ✓ *slobodi djeteta na temelju njezina ili njegova prirodna razvoja koji je uravnotežen sa samodisciplinom da funkcionira i kao pojedinac i kao dio društva*
  - ✓ *tome da dijete mora imati izravno iskustvo svijeta i korištenje prirodnih predmeta u nastavi*
  - ✓ *suradnji između škole i kuće te između roditelja i nastavnika*
  - ✓ *važnosti holističkog obrazovanja - glave, srce i ruke, ali je na čelu srce*
  - ✓ *korištenju sistematiziranih subjekata nastave koji su također pažljivo pripremljeni i ilustrirani*
  - ✓ *učenju na multidisciplinarnan način, što uključuje raznovrstan život škole*
  - ✓ *uporabi osjetila u obuci učenika u promatranju i prosudbe*
  - ✓ *obrazovanju koje stavlja naglasak na tome kako se stvari uči, kao i ono što se uči*
  - ✓ *na to da se uporaba vlasti temelji na ljubavi, a ne strahu*
  - ✓ *osposobljavanju nastavnika.*
- Kao rodonačelnici ideja o pedagoški vrijednim utjecajima prirode i okoliša na odgojno formiranje djeteta, ovi su pedagoški mislioci utjecali na odgojno-obrazovne koncepcije koje su nastale tijekom 19. i početkom 20. stoljeća.
  - U razdoblju **reformnih pedagoških pravaca i alternativnih i slobodnih škola** njihov razmjerni utjecaj vidljiv je u koncepcijama J. Deweya, M. Montessori, L. N. Tolstoja i njegovoj školi u Jasnoj Poljani, u koncepciji Decroly, Freinetovoj Narodnoj školi, waldorfskoj pedagogiji Rudolfa Steinera.

U nastavku izdvajamo samo neke.

John Dewey (1859. -1952.)¹⁰

Bio je poznat kao predstavnik filozofske koncepcije pod nazivom PRAGMATIZAM. "Pragmatizam izražava vjeru u modernu tehnologiju i on je izraz industrijske civilizacije suvremenog društva. Pragmatizam uči da cilj "filozofiranja" mora biti praktična korist. Ova ideja se nalazi svuda, pa i u religiji i može se lako izraziti ovim temeljnim učenjem: *Bolji je gram iskustva nego tovar teorija*. Ovaj filozofski pravac smatra da su ideje dobre samo

kao plan djelovanja i da imaju vrijednost prema učinku - prema koristi. Kada se ideje slažu sa stvarnošću, pomažu nam da se lakše snalazimo, prilagodimo. Za pragmatiste istinita je ona ideja koja je korisna".

- ✦ ODGOJNO-OBRAZOVNE TEORIJE objavljene su u *My Pedagogic Creed* (1897), *The School and Society* (1900), *The Child and the Curriculum* (1902), *Democracy and Education* (1916) i *Experience and Education* (1938).
- ✦ zalaže se za iskustveno učenje i eksperimentalno učenje
- ✦ poznat po tzv. projekt-metodi, odnosno projektnom učenju
- ✦ osnivač alternativnog pravca Radne škole
- ✦ moto *Learning by doing!*

Kurt Hahn¹¹ (1886.- 1974.)

- ❖ osnivač tzv. pokreta Outward Bound
- ❖ Njemački progresivni pedagog u Škotskoj koji je 1934. osnovao Gordonstoun School.
- ❖ Program je započeo s radom u Aberdovey u Walesu 1941.
- ❖ U svojoj koncepciji, koju je značajno propagirao pokret Outward Bound u aspektima odgoja i obrazovanja na otvorenom, naglašavao je intrapersonalne i interpersonalne odnose te osobni razvoj
- ❖ Današnji programi i škole Outward Bound nude edukacijske programe vezane uz posjete i nastavu u različitim prirodnim okruženjima.

10 PRINCIPA UČENJA POKRETA OUTWARD BOUND¹²

1. PRIMARNOST SAMOOKRIVANJA
2. IMATI RAZLIČITE/PREKRASNE IDEJE
3. ODGOVORNOST ZA UČENJE
4. EMPATIJA I BRIGA
5. USPJEH I NEUSPJEH
6. SURADNJA I NATJECANJE
7. RAZLIČITOST I INKLUZIJA
8. PRIRODNI SVIJET
9. SAMOĆA I REFLEKSIJA
10. POTPORA I SUOSJEĆANJE

Pokušajte ih objasniti !

Ostali značajni predstavnici:

MARIA MONTESSORI (1870. - 1952.)

RUDOLF STEINER (1861. - 1925.)

L. N. TOLSTOJ (1828. - 1920.)

Navedite što znate o njihovim odgojno-obrazovnim koncepcijama.

Istražite veze ovih koncepcija s

odgojem i obrazovanjem za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima.

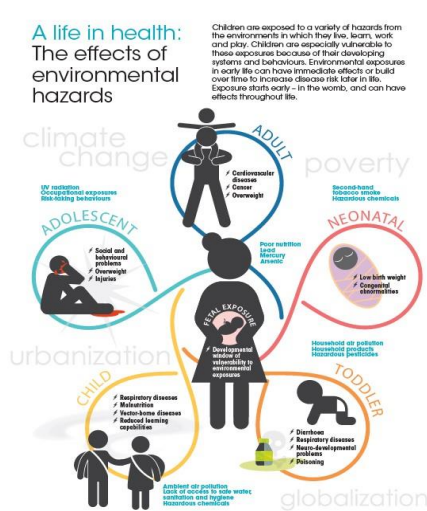
Navedite još neke koncepcije koje potiču kontakte s prirodom, učenje u okolišu, ekološku misao.

3. Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima – konceptualni okvir

RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ ¹³

- ❖ nedovoljno istražen
- ❖ Podcijenjeno i vrlo dugo vremena smatrano neznačajnim područjem, iako su mala djeca ta koja će snositi posljedice naših akcija i bavljenje pitanjima održivosti. Uostalom, ona će živjeti najduže kada gospodarski, društveni i ekološki uvjeti budu pogoršani!
- ❖ Tijekom proteklih dva desetljeća vidljive su brojne pozitivne promjene. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj djece se proširio i liječnici, a i znanstvenici, su počeli razmišljati o tome te razvijati i provoditi programe u ranom djetinjstvu s naglaskom na okoliš i održivost.
- ❖ Prepoznato je (NAPOKON!) da je u prvim godinama života najzamjetniji rast senzibilnosti i da je to razdoblje ključno za poticanje senzibilnosti prema okolišu i održivom razvoju.
- ❖ Iskustva tijekom ove faze intenzivno su pod utjecajem fizičkog i neurološkog razvoja koji pokreću biološku, psihološku stranu i društvene reakcije u cijelom ljudskom životnom vijeku.
- ❖ Implikacije za rano učenje za održivost su očite!

Prema Wilson (1996) odgoj i obrazovanje za okoliš u ranom djetinjstvu uključuje:

- ✘ razvoj osjećaja čuđenja
- ✘ uvažavanje za ljepotu i misterij prirodnog svijeta
- ✘ mogućnosti da dožive radost bliskosti u prirodi te poštivanje drugih stvorenja.

To također uključuje razvoj vještina rješavanja problema i razvoj interesa i uvažavanje svijeta oko nas.

Ovi ciljevi priznaju da je učenje više od kognitivnog procesa i da emocije igraju posebno važnu ulogu (Vidi Harlan & Rivkin, 2007).

Stoga u ranom djetinjstvu odgajatelji trebaju djeci pružiti mogućnosti za doživljaj mira, radosti i oduševljenja s prirodom jer su te emocije pretpostavka njihova razvoja znanja, vještina i dispozicija (Gardner, 1999).

~~~~~

Doprinos odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi razvoju održivog društva¹⁴

Doprinos odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi razvoju održivog društva ogleda se u 7 točaka koje ističu sljedeće:

1. *Ako želimo da odrasli u sljedećoj generaciji razviju poštivanje prirode i brigu za planet, važno je da se sada, u ranom djetinjstvu kroz odgojno-obrazovni sustav ili programe proučava priroda i međuovisnost između ljudskih bića i okoliša. Sve duboko proživljeno, educirano i osjećano u ranim godinama ljudskog razvoja ostaje za ostatak života!*

2. *Djeca su vrlo osjetljiva na prirodu i njezine elemente, životinje, biljke, cvijeće te vodu, zemlju, vjetar itd.*

Ona su emocionalno dirnuta i intelektualno zainteresirana za okoliš.

Iskustvo pokazuje da se mnoge odrasle osobe koje žive u velikim gradovima sa zadovoljstvom sjećaju nezaboravnih trenutaka svoga ranog djetinjstva u ruralnim područjima s biljkama, stablima, rijeka i izvora, vrtova, cvijeća, konja i goveda, ptica i domaćih životinja.

To je učinkovita strategija u obrazovanju, pri čemu treba uzeti u obzir ove rane dispozicije, znatiželju i interese.

Istraživanje prirode odavno je uključeno kao jedno od područja djelovanja u programima odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu za okoliš/održivi razvoj.

Trenutno uz svjetske brige za degradacije okoliša ovaj predmet privlači politički interes i vjerojatno će dobiti na važnosti u obrazovanju u ranom djetinjstvu u mnogim zemljama.

Takvi programi uključuju smjernice, pa čak i sadržaje na tu temu.

3. *Programi u ranom djetinjstvu obično uključuju dva područja koja se odnose na okoliš:*

(a) znanje stvarnog i izravnog doživljaja prirode koje uključuje studije i istraživanja, avanturu i iskustva s prirodom i prirodnim elementima (sjeme, biljke, voda, tla, pijesak, vjetar, vatra, male životinje, itd.).

- *Preobrazba i recikliranje pomoću odbačenih materijala za didaktičke aktivnosti dio je odgoja/obrazovanja u ranom djetinjstvu.*
- *Drugim riječima, od početka su odgojno-obrazovni programi u ranom djetinjstvu radili na dnevnoj bazi s elementima prirode (sjemenje, kore, školjke, itd.) pretvarajući ih u igračke, glazbala, igre i umjetničke materijale. Tako možemo iskoristiti sljedeće: razni odbačeni predmeti, poput kutija, plastične čaše i boce, komada papira i tkiva, odjeća, kape, cipele, naočale, ogledala, cijevi, drvenih izresci, zanimljivi oblici,*

figurice, kuće i šatori, teleskopi, čamci i brodovi, podmornice i rakete, kamioni i vlakovi, industrije i tvornice.

- *Odbačenim se materijalima daju nove mogućnosti.*
- *Djeca kroz iskustvo otkrivaju svijet i njegove tajne.*
- *Te stvari dolaze natrag u život ponovno u rukama i kroz maštu djece.*

4. Transformacija (za recikliranje ili daje drugo značenje o elementima prirode ili industrijskih proizvoda) ima filozofsku, psihološku i pedagošku svrhu.

- *Ponovno procjenjivanje ili korištenje nekih odbačenih predmeta. Oni nalaze novo značenje u životima ljudi kojima se budi osjećaj trajnosti, osjećaj pripadnosti.*
- *Poštivanje prirode i ljudskih bića znači ponovno pronalaženja veza između njih. Tako se razvija stav očuvanja i poštovanja, prema, i ono što su predmeti i ljudi bili, i što mogu biti.*
- *Transformacija podrazumijeva davanje ponovnog značenja (reznachenje, reinterpretacija) objekta transformacijom prve svrhe u neki novi objekt s drugom svrhom.*
- *Na primjer, pretvarajući plastičnu bocu u kamion, plastičnu čašu u zvečku, može se doprinijeti razvoju dviju vrijednosti: pragmatične i estetske*
- *Postoji li nešto izvan korisnosti? Naravno da da (umjetnost, estetika i dr.).*
- *Stvari koje imaju višeznačajno postojanje.*
- *Transformacija produbljuje ljudsku viziju u smislu postojanja.*

5. Jesu li globalno zatopljenje, rupe u ozonskom omotaču, smanjenje vodenih rezervi, nestanak šuma, onečišćenje zraka, bolesti uzrokovane narušavanjem okoliša, otrovno i nuklearno smeće dostupna pitanja i zanimljiva djeci?

- *Prisutnost ovih pitanja o okolišu nalazimo u novinama, na televiziji i računalima, chatu u dnevnim emisijama. Ona dosežu dječju osjetljivost, osjećaje i kognitivne interese.*
- *Kao što su problemi okoliša dio dječjih života, tako su i ona izazvana o njima govoriti, misliti i brinuti!*

6. *Koji su najbolji oblici za implementaciju ovih tema u programe ranog djetinjstva? Nema sumnje da je najbolji način i najučinkovitiji oblik učenja i izgradnje stavova u ranim godinama projekt metoda, projektno učenje.*
7. *Potrebno je da vlada i političari priznaju važnost ranog odgoja u izgradnji održivog društva*
- *Ujedinjeni narodi, međunarodne organizacije i vlade u svojim aktivnostima dobivaju dobre rezultate u stvaranju svijesti o ozbiljnosti problema koji život na našem planetu stavljaju u opasnost.*
 - *Ljudi su sve osjetljiviji na opasnosti kojima ugrožavaju okoliš.*
 - *Međutim, oni nisu shvatili da je djetinjstvo povlašteno vrijeme za stvaranje novoga stava o brizi, poštovanju i održivosti života na našem planetu!*

Inheriting a
sustainable
world?

Ključne osnove odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima

čini nekoliko značajnih odrednica¹⁵:

- ✘ Sustavi
Djeca žive i uče o sustavima: obitelji, zajednici ljudi, životinja i biljaka.
- ✘ Međuzavisnost
Ljudi su povezani međusobno i s prirodom.
Sve što ćemo jesti, piti, disati i koristiti za život dobiveno je iz prirode, a i sami utječemo na nju - utječemo na prirodu i ona nas. Međuzavisnost svih živih bića je imperativ.
- ✘ Važnost gdje se živi
Važno je da djeca upoznaju znamenitosti, zvukove i mirise vlastitih zavičaja, odnosno mjesta gdje žive.
Priroda je dio naše lokalne sredine, neovisno o tome je li to dvorište, igralište, park ili prirodni okoliš.
- ✘ Integracija i Infuzija
Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima ne mora biti zasebna aktivnost ili nastavni predmet te je najbolji integriran s iskustvima u raznim KURIKULARNIM PODRUČJIMA (pismenost, kreativna umjetnost, matematika, znanost, zdravlje, dnevne rutine).
- ✘ Korijeni u stvarnom svijetu
Izravno iskustvo s autentičnim materijalima je zaštitni znak odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu. Sortiranje lišća i sjemenki, traženje insekata i identificiranje lokalnih ptica, kukaca i biljaka - sve su to

aktivnosti kojima se može pomoći djeci da postanu utemeljena u prirodnom svijetu.

- ✘ Cjeloživotno učenje
Nadahnjuje znatiželja o svijetu, kreativno razmišljanje i rješavanje problema.
Suradničko učenje može izgraditi jak temelj za cjeloživotno učenje.

4. Dijete, prostor i igra

- ✘ *Dijete se od rođenja nalazi u kontaktu sa svojim okruženjem, posredno i neposredno.*
- ✘ *U početku dijete ne razlikuje sebe i prostor-okruženje.*
- ✘ *Novorođenče izvodi jednostavne kretanje i aktivnosti kojima reagira na vanjske podražaje, npr. interakcija „majka - dijete“.*
- ✘ *Kretanje i ponašanje ograničeno je u prostoru njegova početnog rasta i razvoja.*
- ✘ *Dijete se razvija u socijalnoj i kulturnoj sredini koju predisponiraju čimbenici koji čine njegovo okruženje - roditelji, a kasnije i drugi.*
- ✘ *Upoznavanje okoline (prostora) i prirode je interaktivan proces u kojem dijete izgrađuje svoju sliku svijeta¹⁶.*

Vanjski prostori kao pretpostavke razvoja osjetljivosti djece - Kako djeca percipiraju vanjski prostor?

- *djeci je ugodno biti na otvorenom prostoru*
- *djeca vole vidjeti što se događa vani, na igralištu, u prometu, na građevinama*
- *djeca vole vidjeti tijek vode, životinje, pomicanje oblaka*

- *djeca vole ići nekamo*
- *djeca vole susretati druge ljude*
- *djeca vole iskusiti beskrajne i različite kvalitete vanjskog prostora, svijeta (mirise, osjećaje, zvukove)*
- *djeca vole eksperimentirati sa slobodnim ponašanjem poput vike, trčanja, penjanja i skakanja i sl.*
- *djeca, posebice ona mlađa, trebaju široku iskustvenu bazu koju im pruža boravak u prirodi/okolišu¹⁷*

Dijete i igra u prostoru

- *djeca imaju pravo na igru! - Iz UN-ove Konvencije o dječjim pravima*
- *to nije samo aktivnost kroz koju djeca uživaju nego i uče*

Socijalne interakcije u igri

- Strukturni oblici igranja također se javljaju unutar socijalno sudjelujućeg konteksta.
- Identificiranje dječjeg sudjelovanja socijalne interakcije u igri posjeduje četiri kategorije:

1. Solitary play ili igranje sam sa sobom

Djeca se igraju u odnosu na druge na udaljenosti većoj od jedan metar ili leđima okrenutima od druge djece.

Djeca se upuštaju u druge aktivnosti i ne obraćaju pozornost na drugu djecu.

2. Paralelna igra

Djeca se igraju neovisno o drugima, iako su u neposrednoj blizini. Ona se igraju pored drugih ili sami kraj i u društvu drugih, ali se ne igraju sa svojim prijateljima.

3. Povezana igra

Djeca se igraju s drugima u sličnoj djelatnosti.

Komunikacija i materijali se razmjenjuju, ali ne postoji ukupni cilj aktivnosti.

4. Kooperativna igra/suradnička igra

Djeca se organiziraju u skupini/ama sa zajedničkim ciljem ili svrhom socijalne/društvene aktivnosti.

Bez obzira na aktivnost, fokus je na grupi.

- *kognitivna igra - omogućuje djeci igru u okolišu, ona istražuju/otkrivaju i razumiju odnose/veze u okolišu kroz svoje vlastito ponašanje*
- *igra potiče sposobnosti rješavanja problema i omogućava eksperimentiranje s kreativnošću i kreativnim mišljenjem*
- *dramska ili simbolična igra doprinosi velikom opsegu razvojnih sposobnosti - komunikaciji, kooperaciji, interpersonalnom rješavanju problema, kreativnost, osobnoj odgovornosti i mašti*
- *tip, kvaliteta i raznolikost okruženja dječje igre direktno utječu na tip, kvalitetu i raznolikost dječje igre*
- *igra je sredstvo pomoću kojeg djeca uče bez da su poučavana - uključuje djelovanje, otkrivanje, istraživanje, neuspjeh, ali i uspjeh*
- *s odrastanjem se djeca više igraju na integrirani način*
- *identificiranje razine socijalne participacije u aktivnosti igranja može biti pokazatelj dječje zrelosti u socijalnom i kognitivnom razvoju*
- *najbolje okružje za dječju igru je ono koje je razvijeno na temeljima potreba dječje prirodne igre, uzimajući u obzir ponašanje u igri u različitim uzrasnim periodima djece, uključujući socijalne, kognitivne i fizičke oblike igre*
- *sukobi ili povlačenje je učestalije kada su djeca zatrpana i kada su oprema za igranje i materijali ograničeni*
- *i u okruženjima za igranje s dostatnim prostora, pretjerana oprema i pretrpani materijali ograničavaju mogućnosti dječje igre i vode k povećanoj razini dosade ili agresije i nedostatku socijalnog, fizičkog i kognitivnog razvoja*

- djeca preferiraju korištenje visokih razina izazova, novosti i kompleksnosti
- okruženje koje se može modificirati i mijenjati nudi veće mogućnosti za ekološko učenje s odgovarajućim rezultatima u ponašanju djece

Razlikujemo ključne doprinose triju glavnih kategorija igre u područjima dječjeg razvoja:

1. Igra i razvoj fizičko/motoričkih vještina

- Želja za trčanjem, skakanjem, puzanjem, penjanjem, njihanjem prirodni **su** načini razvoja dječjeg tijela.
- Doprinosi u poboljšanju u koordinaciji, rastu kostiju i mišićnoj masi, jačini, agilnosti i izdržljivosti esencijalne su za zdravo djetinjstvo i daljnji život.

2. Igra i društveni/socijalni razvoj

- Omogućuje društveni i emocionalni razvoj kroz aktivnosti kojima se djeca moraju igrati s drugima, dijeliti i surađivati, poštovati tuđe stavove, izražavaju svoje ideje, osjećaje i potrebe bez stalnog posredovanja odrasle osobe.
- To je vrijeme kada dijete konstruira identitet i iskušava koji mu identitet odgovara.
- Djeca uče pregovarati u svoje ime u odnosu na druge i komunicirati sa svojim vršnjacima - poticanje asertivnosti.
- Omogućuje da djeca steknu socijalne vještine i emocionalno blagostanje neophodne za normalni razvoj.

3. Igra i kognitivni razvoj

- Kroz igru djeca otkrivaju, istražuju i razvijaju razumijevanje okoliša koji ih okružuje.
- Kroz svoje istraživanje i iskustvo društvenog, kao i kroz fizički i prirodni okoliš upoznaju se s uzorcima i sustavima života te njihove povezanosti sa sobom.

Vrste ponašanja u igri/aktivnosti u prostoru/prirodi/okolišu karakteristične za svaki od tih razvojnih procesa su:

1. Tjelesna/motorička vještina/aktivnosti mogu biti:

- *igra na fiksnim strukturama*
- *sudjelovanje u strukturiranim igrama*
- *korištenje slobodne opreme (npr. šišmiši/lopte).*

2. Društvene/nedruštvene igre mogu biti:

- *aktivnosti u razgovoru s drugima*
- *promatranje drugih kako se igraju*
- *čitanje*
- *sanjarenje - to bi moglo uključivati aktivnosti u kojima djeca gledaju aktivnosti drugih, ali se ne pokušavaju uključiti u aktivnosti*
- *neokupirajuća ponašanja kada djeca pokazuju značajan nedostatak fokusa ili namjere. To bi moglo uključivati djecu koja gledaju ravnodušno ili besciljno lutaju mislima.*

3. Kognitivne aktivnosti (uključujući i maštovite i kreativne igre) mogu biti:

- *izgradnja ili izrada stvari od rasutih materijala,*
- *promatranja i interakcije s prirodom,*
- *istraživanje okoliša,*
- *sudjelovanje u maštovitim aktivnostima (uloga u predstavi, drami, fantasy)¹⁸.*

5. Vrijednost interakcije s prirodom/okolišem

- *Djeca se često vole igrati u prirodnim ili divljim prostorima.*
- *Takvi prostori privlače djecu zbog svoje raznolikosti i osjećaja bezvremenosti.*
- *Dječji pristup prirodi pruža važan aspekt odrastanja, uz mnoge odrasle koji se prisjećaju prirodnih ili vanjskih prostora kao najznačajnijih mjesta u djetinjstvu.*
- *Način na koji se djeca odnose jedni prema drugima može biti pod snažnim utjecajem tipova prirodnih elemenata u okruženjima u kojima se odvija igra.*
- *Djeca moraju razviti osjećaj za mjesto.*
- *Imaju korist od izravnog dodira s prirodnim aspektima njihovog okoliša, uključujući i vegetaciju, tla, ljudi i životinje.*
- *Međutim, ako izgube pristup svom okruženju, lišeni su prilike da razviju taj osjećaj mjesta.*

Korisnost iskustava

Korisnost iskustava iz okruženja kontinuirano naglašava Uzelac u svojim brojnim radovima I knjigama:

- ❖ *Korisno je izvoditi djecu u razna okruženja kako bi kasnije mogla crtati, čitati, pisati, oslušivati zvukove, šumove i tonove, pjevati, svirati na instrumentima od prirodnog materijala, slikati i tako steći znanje o mnogočemu iz okoliša¹⁹*
- ✓ *Boravak na otvorenim prostorima pogoduje razvoju inicijalne senzibilnosti za okoliš.*
- ✓ *Boravak izvan ustanove ima svoje značenje u razvoju brige za okoliš, ako im se omoguće mnogobrojna pozitivna iskustva odgovarajućih modela.*

- ✓ *Djeca imaju velike koristi od boravljenja izvan vrtića/škole.*

U razvoju osjetljivosti djece za okoliš/održivi razvoj sve je podređeno osnovnom pravilu ili, kako navodi Uzelac (1993):

Treba polaziti od dječjeg neposrednog iskustva, zabavljati ih i buditi u njima osjećaje za prirodu/okoliš!

Ključni doprinosi vanjskih prostora

- ✓ *Djeca sa simptomima deficita pozornosti i hiperaktivnosti (ADHD) su u boljoj mogućnosti da se koncentriraju nakon kontakta s prirodom.*
- ✓ *Djeca u dodiru s prirodom postižu više bodova na testovima koncentracije i samodiscipline.*
- ✓ *Djeca koja se igraju redovito u prirodnim sredinama pokazuju više napredne motoričke sposobnosti i vještine, uključujući i koordinaciju, ravnotežu i pokretljivost i rjeđe su bolesna.*
- ✓ *Kad se djeca igraju u prirodnim sredinama, njihova igra je raznolika, maštovita i kreativna koja potiče jezične i suradničke vještine.*
- ✓ *Izloženost prirodnim sredinama poboljšava kognitivni razvoj djece poboljšavajući njihovu svijest, zaključivanje i vještine promatranja.*
- ✓ *Priroda odbija utjecaj životnog stresa na djecu i pomaže im da se bave nedaćama. Što je veće izlaganje prirodi, to je veća prednost i otpornost na stres.*
- ✓ *Igra u raznolikom prirodnom okruženju smanjuje ili eliminira antisocijalna ponašanja kao što su nasilje, vandalizam i maltretiranje te smanjuje izostajanje iz vrtića.*
- ✓ *Priroda pomaže djeci razviti ovlasti promatranja i kreativnosti i ulijeva osjećaj mira i da budu usklađeni sa svijetom.*
- ✓ *Rana iskustva s prirodnim svijetom su pozitivno povezana s razvojem mašte i osjećajem divljenja (Cobb, 1977, Louv, 1991).*
- ✓ *Divljenje je važan motivator za cjeloživotno učenje (Wilson, 1997).*

- ✓ *Djeca koja se igraju u prirodi imaju više pozitivnih osjećaja jedni o drugima (Moore, 1996).*
- ✓ *Smanjenje dječjeg vremena provedenog na otvorenom doprinosi povećanju dječje miopije (Nowak, 2004).*
- ✓ *Prirodna okolina stimulira društvenu interakciju između djece.*
- ✓ *Vanjska okruženja su važna za razvoj djece - razvoj neovisnosti i autonomnosti (Bartlett, 1996)²⁰.*

6. Vrtićki okoliš kao okružje za učenje²¹

Vrijednost vrtićkog okoliša kao okružja za učenje

- *Okoliši vrtića bi trebala biti mjesta gdje se djeca bave rasponom aktivnosti.*
- *Igra bi trebala biti zabavna, aktivna, spontana, samoinicijativna, izazovna i povezana usko s učenjem i razvojem u okolišu vrtića.*
- *Vrtićki okoliš jest i trebao bi biti "pozornica" gdje djeca glume, spontano i slobodno, događaje koji dodiruju njihove živote.*
- *To je prostor u kojem se povezuju s društvenim, kulturnim i ekološkim područjima iz djetinjstva.*

Taj prostor treba promicati učenje i razvoj!

- *Istraživanja su pokazala da je način na koji djeca mogu učiti, naročito kroz igru, pod snažnim utjecajem prirode, dizajna i politike informiranja korištenja vrtićkog okoliša.*

- *Izgled vrtićkog okoliša, njegova veličina, značajke koje sadrži te kako se njime koristi, upravlja i kako ga doživljava osoblje i djeca, sve to može utjecati na život i rad vrtića kao i na kvalitetu obrazovanja.*
- *Odnosi između vanjskog okoliša vrtića i djeteta nisu tretirani ni jednako kao unutar prostora.*
- *To ne znači da vanjski prostori nisu uvijek konstruirani promišljanjem, dapače! Konstruirani su u skladu s određenim modelom.*
- *Teorija Viška energije bila je najutjecajniji model primijenjen na dizajn vrtićkog/školskog okoliša i u skladu s tadašnjim gledištima na djecu u odnosu na vanjski okoliš.*
- *Okoliše vrtića i škola se obično promatra kao područja za igru i sport, a ne za rast, odgoj i obrazovanje i daljnji život.*

Teorija Viška energije

- *prvi ju je u 19. stoljeću predložio psiholog Herbert Spencer u svojoj knjizi Načela psihologije, objavljene 1855. godine.*
- *Spencer smatra da je glavni razlog dječje igre taj da se djeca oslobode od viška energije.*
- *njegove ideje, iako su ga odbili mnogi istraživači i teoretičari u razvoju, dobile su mnoge sljedbenike među odgajateljima od njihova uvođenja prije više od stoljeća i postale su duboko ugrađene u vrtićkoj/školskoj kulturi.*

Možemo razlikovati okoliše koji su dio formalnog obrazovnog kurikula, kao i one u kojima se učenje odvija kroz interakciju s okolinom i događa preko nereguliranih istraživanja i kroz igru.

- *Titman (1994) ističe da postoji "skriveni" ili "neformalni" kurikulum.*
- *Igrati se u vrtiću/školi vrlo je različito od igre u lokalnom parku.*
- *Nadgledana igra u obrazovnom kontekstu ima privitak u skrivenom kurikulumu koji govori priču djeci o kulturi i duhu tog vrtića/škole.*

Vrtićki okoliš(i) kao okružje za učenje

- *Ima potencijal kao bogat izvor za formalno učenje.*
- *Predstavlja otvorenu učionicu koju djeca mogu istražiti za vrijeme odmora i slobodne igre.*
- *Može pružiti pristup stvarnim prirodnim iskustvima (npr. pojmovno istraživanje života, živa bića, međuovisnost, biološka raznolikost, recikliranje i hranidbeni lanci...).*
- *Kao i ove očite veze s prirodnim svijetom, raznolik i dobro dizajniran okoliš za igru pruža priliku da se razviju značajne vrijednosti i znanja o suradnji, vlasničkoj strukturi, pripadnosti, poštovanje i odgovornost.*
- *Može prenijeti poruke djeci o etosu vrtića koji može utjecati na njihov stav i ponašanje.*
- *Okoliši/okružja su simboli:*
 - ✓ *na makrorazini predstavljaju vrtić i njegovo mjesto u svijetu*
 - ✓ *na mikrorazini predstavljaju dijete i njegovo mjesto u vrtiću.*
- *Djeca mogu provesti do četvrtine svog dana sudjelovanjem u igri i orijentiranim aktivnostima u okružju vrtića.*
- *Važni su za djecu jer razvijaju i socijalne i kognitivne vještine.*
- *Zanimljiva i raznovrsna mjesta mogu povećati intenzitet igre i raspon ponašanja u igri.*

Djeca i okoliš vrtića

- *Djeca imaju jedinstven i neposredan način za iskustveno poznavanje prirodnog svijeta.*

- *Ova srodnost s prirodom ne proizlazi toliko iz estetike okoliša već iz/po naravi njihove interakcije s njim (White & Stoecklin, 1998).*
- *Učenje o OKOLIŠU događa se kroz:

 1. *izravne (mjerjenja, senzorni podražaji, kretanje u prostoru) i*
 2. *neizravne (obrazovanje, interpersonalna komunikacija, popularni mediji)*
 doživljaje prirode.*
- *Vrtići i škole te njihovi okoliši jedno su od rijetkih mjesta gdje se to može dogoditi.*
- *Dobar je pedagoški smisao pružiti stvarna ekološka iskustva za djecu oslanjajući se na njihovu prirodnu znatiželju.*
- *Odgajatelji, osobito u ranom djetinjstvu, godinama tvrde da djeca najbolje uče putem otkrića i interakcije s konkretnim iskustvima (Hardy, 2001).*
- *Zašto učiti o žabama iz knjige ili na računalnom zaslonu kada ih imamo u ribnjaku ispod prozora?*
- *Dopustiti djeci da otkriju sami za sebe jer prirodni svijet podržava vezu između iskustva i razvoja učenja o, u, za okolišu²².*

7. Vrtićki okoliš u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj

Dizajn vrtićkog okoliša²³

- *Dizajn i upravljanje okoliša uvelike određuje što djeca u njemu rade²⁴.*
- *Okoliš bi trebao biti dizajniran kako bi se olakšao, podržao i potaknuo rast i razvoj.*
- *I najdruštvenije i najmaštovitije dijete teško će biti kreativno i društveno u nesretnom, sterilnom i uglavnom asfaltom mjestu.*
- *Temelji za dizajn trebaju osigurati raznolikost mjesta i staništa tako da ta djeca imaju najveću moguću priliku za interakciju s drugima i okolišem.*

Kakav okoliš žele djeca?

Titman (1994, str. 58) utvrđuje popis od četiri ključna elementa koja djeca potražuju u okolišu:

1. Mjesto za činiti

- koji nudi mogućnosti za fizičke aktivnosti jer se radi "sve i svašta", koje prepoznaje njihove potrebe da se prošire i razviju nove vještine, pronalaze izazove i rizike.

2. Mjesto za razmišljanje/a

- koje pruža intelektualnu stimulaciju, stvari koje bi mogli otkriti, proučavati i sami učiti o tome ili s prijateljima, koje im omogućuje istraživanje, otkrivanje i razumijevanje više o svijetu u kojem žive.

3. Mjesto za osjećaj

- koje predstavlja boje, ljepotu i interes, koje izazva osjećaj pripadnosti, ponosa i zajedništva, u kojem bi mogli biti mali bez osjećaja ranjivosti, gdje mogu osjećati i brinuti za sebe, za mjesto i ljude u njemu.

4. Mjesto za biti

- koje im omogućava da budu oni, koje prepoznaje njihovu individualnost, potrebu da budu privatna osoba/individua na javnom mjestu, mjesto za privatnost, da budu sami s prijateljima, da budu tihi/da je tiho i izvan bučnog vrtića/razreda, da budu dijete.

Poštujući te odrednice, vrtićki okoliši pružaju POGODNOST!²⁵

Dizajn vrtićkog okoliša kao POGODNOST (affordance)

- POGODNOST o okolišu je mjera njegove sposobnosti kako bi podržao dječji razvoj.
- POGODNI su oni elementi okoliša koje se nudi ili daje korisniku.
- Pogodnosti su ekološki resursi iz funkcionalne točke gledišta.
- Oni su objektivno specifične i psihološki smislene taksonomije okoliša.
- Kako se dječje psihološke i fizičke karakteristike razvojno mijenjaju, elementi okoliša trebali bi također nuditi promjenu.
- Na primjer, okruženje koje nudi priliku za uspon ili skrivanje ispod elemenata ili sadrži značajke elemenata koji su manipulativni ili konstruirani, percipira se, a i koristi te transformira na različite načine/u različite oblike u različitim fazama razvoja djeteta.
- To je razvojna dimenzija okoliša, baš kao što je i pojedino dijete.
- Korištenje vanjskog okruženja povećava se s dobi djeteta, zajedno s njihovim kognitivnim, afektivnim i ponašajnim kapacitetima.

❖ Wohlwill i Heft (1987, str. 319) proveli su istraživanje koje se odnosilo na mapiranje ponašanja i promatranje dječjih crteža u obliku kognitivnih mapa okoliša. Teme su bile ilustriranje okoliša koji postoji i kako bi mogao izgledati. Nakon što su provedene promjene za poboljšanje, autori su koncipirali smjernice za tri područja odnosa djeteta i okoliša.

❖ Pojam **POGODNOST KORISTI SE** za artikuliranje odnosa okoliš - dijete u okruženju vrtića u kontekstu triju svojstva:

1. **SENZORNA STIMULACIJA** - potencijal okoliša koji značajkama i postavkama pruža stimulaciju kroz varijacije u boji, oblik, uzorak, dimenzije i teksture.

2. **REAKCIJSKI FEEDBACK** (odgovor, povratna informacija) - stvaranje okruženja koje je osjetljivo i konstruirano za djetetove postupke tako da daje stalnu povratnu informaciju o djeci, njihovim sposobnostima, kompetencijama, vještinama i ponašanjima.

OKOLIŠI koji podržavaju i potiču dječje aktivnosti su korisne za njihov razvoj.

3. **POŽELJNOST/POGODNOST** - Wohlwill i Heft (1987, str. 319) osigurali su sljedeći pogled na pogodnost:

"Pogodnost naglašava akcijske mogućnosti da se ekološke značajke i postavke zaštite okoliša potaknu ili dopuste... Pogodnost je okvir koji može pomoći dizajnerima u izradi izričitih značajki dizajna s promišljanjem o korisničkim karakteristikama".

Dizajn igrališta

❖ Frost i Klein (1979) razvili su tipologiju četiriju dominantnih suvremenih igrališta.

❖ Njihov rad kasnije je koristio Rohane (1981) u razvoju četiriju filozofija igara koje ilustriraju dizajn dječjih igrališta.

❖ Brett, Moore i Provenzo (1993) također se oslanjaju na istu tipologiju Frosta i Kleina (1979) u svom vodiču igrališta.

❖ Četiri vrste suvremenih tipova igrališta navedene su u nastavku.

1. Tradicionalna igrališta

- Model igrališta u kojem se igra doživljava kao sinonim za Tjelesni odgoj i rekreaciju.
- Tipičan primjer je masovna proizvodnja opreme za vježbanje, sivi asfalt i visok postotak zelene površine, poput polja za rekreaciju ili polje za sport (područja iscrtana na igralištu).
- Tradicionalno je igralište namijenjeno promicanju bruto motornih vještina.

2. Dizajnerska igrališta

- U vježbe i iskustva na ovim igralištima uvodi se estetika na strukturiran i arhitektonski osmišljen način.
- Izbor materijala i tekstura dovode do igara kojima su unaprijed određene aktivnosti ili djelatnosti djece, primjerice: crveni drveni motori, plavi konji, gusarski brodovi.
- Ova igrališta dopuštaju širi spektar iskustava u igri od tradicionalnih igrališta, ali na dijete se gleda više kao na pasivnog primatelja nego kao na aktivnog stvaratelja igre.

3. Avanturistička igrališta

- Tip igrališta koji je proizašao iz skandinavskih zemalja.
- Koriste prirodni okoliš poput brda, grmlja, trave, vode i stabala, labavog materijala, drva, blata i gume.
- To je obično vrlo ograničen preddizajnerski aspekt i često se oblikuje kroz dječje igre.
- Naglasak je na fleksibilnosti, tu se nalaze mjesta s minimalnim strukturama i trajnošću.

- Često avantura znači rizik, djeca se potiču na penjanje po stablu, na građenje kanala, igru vodom.
- Ovaj tip igrališta potiče kreativnu, maštovitu i konstruktivnu igru.
- Zahtijevaju uvježbano pedagoško osoblje.
- Nordijske zemlje su jedine zemlje u kojima su se uspješno održala ova igrališta jer pedagoško osoblje posjeduje isto poštovanje u društvu, istu visoku razinu obrazovanja kao i odgojitelji u formalnim institucijama.

4. Kreativna sveobuhvatna igrališta

- Ovaj je tip igrališta sinteza svih drugih vrsta.
- Uključuje sportska i rekreativna igrališta, dječje ljestve za dvorane i klizališta, prirodne elemente poput putova, ribnjaka, kamena, brda i divljih prostora.
- To je najraznolikiji tip i broji najveće razne mogućnosti za neformalna i formalna iskustva, igru i učenje.
- To je mikrosvemir igračih postavki koji potiče sve vrste iskustava igre (Brett, Moore & Provenzo, 1993).

Zadaća za promišljanje:

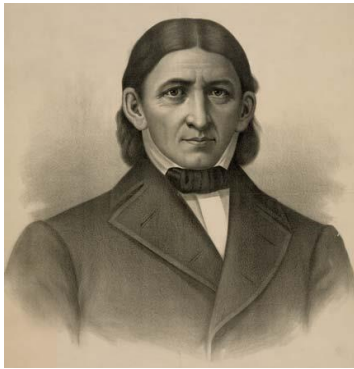
Osmisliti mjesto/prostor/okoliš i identificirati:

1. sva tri elementa pogodnosti
2. 4 Tillmanova elementa okoliša.

8. Dizajniranje okoliša „djetinjstva“ za održivi razvoj

Povijesno gledano, vrtovi u okolišu dio su odgojno-obrazovnog sustava mnogo dulje od rasprava i istraživanja o njihovom doprinosu razvoju djece.

Friedrich Froebel (1782. - 1852.)

- ✘ *Djelovao je u 19. stoljeću.*
- ✘ *Osnivač obrazovanja u ranom djetinjstvu, počeo je prvi vrtić čiji naziv doslovno znači "Dječji vrt".*
- ✘ *Ovi vrtići imali su individualne vrtove za svako dijete ograđene komunalnim vrtom.*
- ✘ *Djeca su koristila svoje vrtove kako su željela, za igru i eksperimentiranje, dobivanje iskustva iz prve ruke.*
- ✘ *Pomagala su u komunalnom vrtu, a često i istraživala okolna polja i šume.*
- ✘ *Froebel je vjerovao da djeca trebaju rasti u skladu s prirodom.*
- ✘ *I drugi pioniri odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu dijelili su njegovu ideju.*
- ✘ *Froebel daje naglasak vezi između male djece i prirode.*
- ✘ *Tako gledajući, možemo zaključiti da je značajno pridonio razvoju odgoja i obrazovanja za na otvorenim prostorima!²⁶*

Dodatno istražite život i djelo Friedricha Froebela i njegov doprinos razvoju odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi.

- ❖ *Od dana kada su rođena, djeca moraju početi učiti najveću istinu - da je biosfera naš sunčani izvor koji održava život, a sastoji se od zraka, vode, sunčane svjetlosti, materijala za izgrađivanje skloništa od klimatskih nepogoda, vatre za grijanje i kuhanje te tla za rast i uzgajanje hrane.*
- ❖ *Prije više od 30 godina James Lovelock objavio je tzv. hipotezu Gaia koja smatra da je biosfera samoregulacijski sistem osjetljiv na princip života.*
- ❖ *Agenda 21 postala je sredstvo implementiranja principa koji kaže da akcije i djelovanja poduzeta u današnje vrijeme ne smiju ugroziti kapacitete izvora budućih generacija.*
- ❖ *Rad profesionalaca i svih onih koji se na neki način bave djecom mora biti suradnički u nastojanju da se kreira okoliš za prisnost i udubljivanje u prirodu i da predstavlja vrijednosti Zemlje.*
- ❖ *Priroda bi se trebala razmatrati kao kritična varijabla u dizajniranju svih dječjih prebivališta, uključujući domove, centre za brigu o djeci, predškolske institucije, škole, i susjedstva, crkve i druga mjesta koja se nalaze u okvirima zajednice u/na koja mogu djeca odlaziti s roditeljima i prijateljima: botaničke vrtove, muzeje, gradske parkove itd.*
- ❖ *Bez obzira na tip zajednice u kojoj dijete živi, prisnost i udubljivanje u prirodu značajan je za razvoj pojedinog djeteta, kao i za rast i razvoj univerzalne ekološke etike.*

- ❖ *Duboka ljubav i povezanost s planetom mora se početi razvijati vrlo rano u životu djeteta kako bi se mogla postići visoka razina mudrosti i znanja Gaia.*

Svakodnevno iskustvo prirode je krucijalno za zdravi dječji razvoj!

- ❖ *Prebivališta djece u djetinjstvu su najčešće ekstremno lokalna.*
- ❖ *Vrt dizajniran za šestomjesečno dijete, dijete koje puzi, ne treba više od nekoliko metara livade u sjeni, aromatičnog bilja, biljaka i cvijeća.*
- ❖ *Svijet za stjecanje iskustva nalazi se unutar njegova opsega vlastita puzanja.*
- ❖ *Veliki događaj učenja hodanja i uzrasta do 2. godine proširuje i povećava dječji prostor/okružje nekoliko puta, dalje se širi i povećava kroz predškolske i školske godine života.*
- ❖ *U kritičnoj prvoj godini djetetova života, nekoliko metara igrališta ili mjesta namijenjenog za igru može inicirati, potaknuti i njegovati dječji osjet čuđenja, izmjene godišnjih doba i konstantno poimanje prirodnog svijeta.*

Motivacija i znatiželja

- ❖ *Djeca su rođena znatiželjna.*
- ❖ *Kroz urođenu motivaciju za istraživanjem, ono čudno postaje iskustvo, poznato i duboko spoznato kroz praksu/vježbu i ponavljanje.*
- ❖ *Svrha dizajna je osigurati da je nužno potrebna stimulacija uvijek pristupa u dječjem okolišu kako bi potaknula proces učenja u pokretu i kretanju kroz igru.*
- ❖ *Otkrivajući fenomen skakavca (malo biće s dugim nogama koje skače od mjesta do mjesta) izvan dječje percepcije svijeta, zahtijeva novi dodatak.*
- ❖ *Taj opažajni prvi korak ponovno će se reaktivirati novom opservacijom sličnog ili istog fenomena. Možda će to biti insekt ili leptir.*
- ❖ *Dijete će opažati slično, ali ne i identično ponašanje i nastaviti će izgrađivati razumijevanje svojeg prirodnog okružja.*
- ❖ *Ono će razumjeti da se živa bića kreću s mjesta na mjesto na različite načine: poskakivanjem, puzanjem, letenjem.*

- ❖ *Perceptivni utjecaj trodimenzionalnosti objekata, njegovo kretanje kroz prostor, mirisno okruženje i boje, kretanje zraka na koži i kroz vibriranje te pokretanje vegetacije vidljivo će i živo utjecati na njegovo sjećanje.*

Ulazak odraslih na «scenu»

- *Roditelji, učitelji, odgajatelji, članovi obitelji mogu pridonijeti djetetovu čuđenju entuzijastično dijeleći iskustva i dopuštajući da dijete zna da su to značajna otkrića.*
- *Objekti dobivaju imena, percepcija se povezuje s jezikom, izgrađuje se viši red razumijevanja.*
- *Iskustva se mogu proširiti istraživanjima slikovnica (doba pretpismenosti) zajedno s djetetom.*
- *Brojenje može započeti : jedan, dva, tri poskoka, leptira, kukaca i sl., čime dijete počinje shvaćati da svijet oko njega posjeduje kvantitetu.*

Izravno iskustvo stvarnog svijeta je ključno za zdravi razvoj, učenje i obrazovanje.

- ✘ *Prirodni okoliš stimulira igru i učenje na poseban i neograničen način, uvijek iznova fokusirajući se na to da svi osjeti rade zajedno.*
- ✘ *Prema teoriji senzorne integracije Ayres, modaliteti osjeta male djece moraju biti stimulirani holistički, ako ne, tada se mogu pojaviti nešto kasnije određene disfunkcije.*
- ✘ *Piaget, koji promatra djetetov razvoj s drugog gledišta, identificirao je osjetilno-motoričku razinu razvoja.*
- ✘ *Opservacije djece u mjestu ili vrtu u kojem se igra njegovu teoriju ponovno oživljavaju.*

- ✘ Istraživanja i otkrića na mozgu smatraju da su te razine ranog razvoja genetički programirane i ako se ne odvijaju i ne izvrše do određenog uzrasta, neće se razviti **ni** kasnije i, osim toga, kasnije razine će biti ograničene ili kompromitirane na određeni način.

Svakodnevna iskustva prirode su ključna za zdravi planet!

Hoće li dijete koje skače rasti u strahu od prirode?

Kako se stječu iskustva godišnjih ciklusa prirode, percepcije i razumijevanja će rasti i razvijati se, a tu su i odrasli koji će dopustiti da se proširi igra i proces učenja tako da neće dopustiti da njihov strah utječe na dijete.

Odgovarajući okoliš (fizičko okruženje i odrasli) poduprijet će razvoj ljubavi prema prirodi, osjećaj pripadanja kao dijela prirode te razumijevanje prirodnih procesa i međuzavisnost(i) ljudi i prirode. Kada početi?

- ❖ *Proces učenja ljubavi prema planetu Zemlji mora započeti u prvoj godini života kako bi se postigla maksimalna uspješnost, ali kao i obrazovni proces, mora se kontinuirano razvijati i iznad predškolskih godina, u susretu s izazovima osnovne škole, a kako bi se potaknula i proširila ekološka senzibilnost.*
- ❖ *S obrazovnim sistemima u kojima se teži uspjehu, upisivanjem na fakultete i materijalnom uspjehu, čista duša djetinjstva može se zaglušiti.*
- ❖ *Bez opreznog negovanja, neprestana motivacija za učenjem koje će stimulirati, znatiželja i čuđenje mogu postati djetetu stresnim i zaglušujućim!*

Ključni princip je:

- ✓ *vrtičko/školsko okružje mora se promišljati kao obrazovni izvor i značajan potencijal za učenje na izvanvrtičkim/školskim prostorima*
- ✓ *istraživanja u Švedskoj, Kanadi, Škotskoj, a posebice u Engleskoj od 1970.*

pokazuju i publiciraju se kako bi pokazala važnost i programe dizajna, korištenja i rukovođenja urbanim školskim okruženjem.

- ✓ *Desetogodišnje nastojanje naturalizacije školskih okoliša u Kaliforniji rezultiralo je snažnim svjedočenjem same djece o pozitivnim utjecajima na kvalitetu njihovih života, društvenih veza, učenja i osjećaja za školu.*

Susjedstvo za zdrav dječji razvoj!

- *Na ljestvici urbanih susjedstava pitanje odgovarajućeg okoliša za djecu pada pod utjecaj potreba urbanih propisa i zakona.*
- *U usporedbi s vrtom u kojem se igraju mala djeca i predškolci, nešto starija djeca trebala bi imati prostore za svoje istraživačke mogućnosti.*
- *Glavna i ključna istraživanja po pitanjima okoliša djece u djetinjstvu provodila su se još od 1970-tih i od tada nisu ništa značajno promijenila. Danas su ona mnogo više značajnija.*

U svojim prioritetnim stavovima ona uključuju:

1. Očuvanje krajolika

Postoji kritična potreba (ne samo za djecu) za zaštitom i očuvanjem krajolika s visokim obrazovnim i ekološkim značenjem (potoci, divljine, staro drveće, stijene i sl.) prilikom izgradnje dječjih vrtića, škola, susjedstava.

2. Očuvanje posebnih dječjih prostora

Prirodni prostori i prostori koje su izgradili ljudi s posebnim karakteristikama prostora vrlo su privlačni djeci. Na primjer: stare šume, ostaci starih zgrada, ruševine i strukture, bivši rudnici i drugi dijelovi uklopljeni u prirodu. Ti prostori stimuliraju djecu tako što ona nastoje zamisliti što se dogodilo na tim prostorima. Dakako da se mora uvažiti i zabrinutost zbog starih postrojenja kao potencijalnih izvora zagađenja i zaraza.

3. *Smanjivanje prometa i buke u ulici*

Primjer: projekt u Nizozemskoj.

4. *Upravljanje divljim staništima na urbanim prostorima*

Školska igrališta, okruženja i dječji vrtići trebali bi se smatrati urbanim staništima divljine. U SAD-u su razvili koncepte tzv. habitata školskih igrališta i dvorišta za rekreaciju i zaštitu.

5. *Prirodno okruženje*

Urbana divljina podrazumijeva različita staništa netaknutih prirodnih područja gdje se djeca mogu osjećati slobodno i biti u interakciji s prirodom bez gnjavaže roditelja zbog nereda u uređenim prostorima. To se posebice odnosi na urbane parkove u kojima uglavnom prevladava estetska težnja odraslih za redom. Alternativni modeli postoje, npr. ekološki parkovi u Engleskoj i Nizozemskoj, parkovi za igru u Švedskoj, prirodni parkovi u Danskoj i Njemačkoj.

6. *Mogućnost za raznolikost*

Implementacija gore navedenih 5 principa osigurat će susret najznačajnijih kriterija krajolika za djecu u djetinjstvu: mogućnost raznolikosti.

Uspješan dječji razvoj ovisi o bogatstvu iskustva.

Odgovarajuća mogućnost za raznolikosti prirodnih krajobraza predstavlja njegov zahtjev.

Prava djece

- *Oni koji kreiraju krajolik imaju ključnu ulogu u pomaganju stvaranja okoliša vrijednog i dostojnog djece i Zemlje.*
- *Prema konvenciji o pravima djeteta univerzalno je pravo svakog djeteta da u okolišu razviju svoj maksimalni potencijal.*

- *Kako bi se ostvarilo to pravo, oni koji kreiraju krajolike moraju intervenirati u dječji okoliš, uključiti djecu u sam proces i kreirati potrebnu raznolikost iskustava prirodnog svijeta kako bi osnažili djecu kao pojedince za kreiranje novog biološki mudrog društva.*

Igra na otvorenim prostorima djetinjstva - prirodni svijet daje neograničen potencijal za igru i istraživanje aktivnosti koje će imati koristi u razvoju djeteta!²⁷

*Navedite temeljne značajke modernog djetinjstva!
Raspravite o pojmovima kultura straha
zatočeno djetinjstvo*

9. Vrtićki kurikul i odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj na otvorenim prostorima

Kurikularni zahtjevi

ŠTO BI ODGAJATELJ TREBAO TRAŽITI I OBLIKOVATI KURIKULOM u smislu dizajna unutarnjeg prostora vrtića i vanjskog okoliša²⁸?

Značajke i smjernice oblikovanja kurikula:

- ❖ *Igra i aktivnosti istraživanja izgrađeni na prikladnoj razvojnoj teoriji i znanstvenim istraživanjima.*
- ❖ *Osigurati/facilitirati mogućnosti za razvoj grubog i finog motornog razvoja.*
- ❖ *Odgovarajuća gruba igra i igra prevrtanja poput valjanja niz padine ili prepreka u prirodnom ambijentu i njihovo uključivanje u program kako bi mogli pomoći djeci u utvrđivanju normi odgovarajućeg društvenog djelovanja.*
- ❖ *Razvoj zdravlja kardiovaskularnog sustava i neutraliziranja trendova pretilosti u djetinjstvu.*
- ❖ *Uravnotežiti potrebu za sigurnošću i odgovarajućim rizikom.*
- ❖ *Otvorena iskustva dizajnirati/unositi u programe kroz različite aktivnosti, uključujući umjetnost, glazbu, kreativnost, dramatiku, i pokret.*
- ❖ *Osigurati mogućnosti za kreativnu igru.*
- ❖ *Osigurati aktivnosti u kojima djeca sama izabiru vrste igre u okružju u kojem borave.*
- ❖ *Korištenje prirodnih materijala u zatvorenom prostorima.*
- ❖ *Poticati i nadopuniti otvorenu igru i istraživanje.*
- ❖ *Osiguravati reciklirane materijale za igru i istraživanje.*

- ❖ *Poticati nezavisnu i socijalnu igru.*
- ❖ *Osigurati pribor, materijale, jezik, ideje i emocionalnu potporu pod uvjetom da potiču otkriće, i vrijeme za istraživanja djece.*
- ❖ *Osigurati da djeca nose odgovarajuće cipele, kape, i drugu odjeću i zaštitu od sunca/vjetra/kiše/snijega.*
- ❖ *U skupini realizirati projekte i promicati aktivnosti koje njeguju radoznalost, vještine rješavanja problema, i otkriće među djecom. Mogućnosti adaptirati za djecu, dostupne na PLAY, LEARN AND PLAY, LEARN AND HAVE FUN ! HAVE FUN! ²⁹*

Igra na otvorenim prostorima za malu djecu

Kurikul bi trebao uključivati: sigurnosne pretpostavke

- ✘ *zbog mogućnosti ozljeda koje se mogu dogoditi u otvorenom igralištim/prostorima, sigurnost je nešto što se značajno razmatra pri igrama na otvorenim prostorima*

Tri osnovna pravila sigurnosti su:

- ✘ *Osigurati meke, ravne površine s dobrom drenažom. Trava je najbolja za malene koji puze ili gumeni tepisi (dobro se ponašaju kod padova)!*
- ✘ *Eliminirati mogućnosti zaglavljivanja/zadržavanja/uklještenja.*
- ✘ *Budno paziti igračke/predmete koje maleni mogu staviti u usta. Ukloniti predmete koji su opasni za gušenje!*

Ostala bitna razmatranja I smjernice za kurikul u kontekstu dizajna okoliša

- *Zakoni mogu zahtijevati da otvorena područja za igranje dojenčadi i za malu djecu moraju biti odvojena od područja za stariju djecu.*
- *Kada je to moguće, dizajnirati unutarne i vanjske prostore s neutralnim preprekama/staklenim, prozirnim i sl. tako da sva djeca mogu vidjeti jedna drugu.*
- *Oprema treba biti razvojno primjerena za dojenčad i malu djecu te za dojenčad i malu djecu s invaliditetom.*

- *Pobrinuti se da odrasli djelatnici i roditelji razumiju da su i bebe aktivni učenici koji mogu izdržati pokoji udarac, pad i “izlijevanje iz djetinjstva”.*
- *Pobrinuti se da je voda uvijek dostupna, a neklizajuće površine treba postaviti ispred fontane/bazena i sl.*
- *Osigurati odgovarajući zaklon za odrasle i djecu (npr. drveće, tende, suncobrani, šatori, sjenice).*
- *Za mobilnu malu djecu pružiti značajke otvorenih prostora koje uključuju malo neravne travnate površine, tunele, pokretne dijelove, vrlo niske platforme, ukopane gume, ljestve, komercijalne penjače.*
- *Osigurati vizualnu i slušnu stimulaciju za dojenčad na otvorenom, uključujući okolne strukture, ogledala, vjetrokaze, zvončice.*
- *Za stariju djecu, razmisliti o klupama kao preprekama, zmajevima (valovitim preprekama), poplunima i jastucima i prijenosnim površinama koje mogu mijenjati oblik...*

ZAJEDNIČKE prepreke koje onemogućavaju istraživanje NA OTVORENIM PROSTORIMA

- ✘ *U susjedstvu i na igralištima nedostaje prirodnih prostora.*
- ✘ *Prijevoz do prirodnih područja može biti skupo ili teško organizirati.*
- ✘ *Roditelji i administratori mogu se bojati za zdravlje i sigurnost djece u prirodi (izravno!) ili zbog opasnosti u susjedstvu.*
- ✘ *Neki lijekovi kao prevencija mogu izazvati ozbiljne alergijske reakcije na sunce, uboda insekata itd.*
- ✘ *Djeca s tjelesnim invaliditetom ne mogu biti u mogućnosti istraživati samostalno. Zato je važno imati pokretna meka područja poput raznih deka, tepiha, i klinova. Kolica s velikim gumama mogu se kotrljati na neravnim površinama i mekanima poput pijeska ili vlažnog tla.*
- ✘ *Djeca s poremećajima senzorne integracije mogu postati osjetljiva na prirodne elemente kao što su svijetlo sunce, vjetar koji mrsi kosu i odjeću, mirisi, osjetljiva koža i kontakt s različitim teksturama.*

- ✘ *Sporim tempom ponavljanja kod izloženosti tim pojavama na najmanje nametljiv način, može se ojačati djetetove sposobnosti suočavanja s problemom/poremećajem.*
- ✘ *Percepcija da roditelji ne žele da se njihova djeca zaprljaju.*

Kako omogućiti sigurnost i prevenirati teškoće?

SMJERNICE ZA RAZMATRANJE I PROMIŠLJANJE PRILIKOM OBLIKOVANJA KURIKULA:

1. *Prvo razmatranje je odabir prirodnog mjesta na otvorenom koje nudi zanimljive mogućnosti za istraživanje.*
2. *Dijete čija se pažnja bavi nečime je manje vjerojatno da luta!*
3. *Ako se ide na otvoreni prostor, djeca će se željeti pokrenuti!*

I to je dobra stvar!

Moguće je započeti aktivnosti na otvorenom upravo trčanjem, poticanjem da se kreću poput životinja od određene točke (drvo) do drugog mjesta (stupa, grma i sl.) ili oko određene zapreke (drveća, jarka i sl.)

4. *Nakon što su djeca imala dovoljno vremena da se slobodno istrče, treba ih okupiti i podsjetiti ih na njihove granice.*
5. *Ograničenje prirodnim preprekama.*
6. *Kod takvih aktivnosti može se koristiti i "sustav prijatelja", a ako je moguće, imati odrasle pratitelje ili kolege ispred i u stražnjem dijelu (začelje i otraga) skupina djece.*

Kako oblikovati aktivnosti kurikula u vrtićkom okolišu ili u tom kontekstu voditi računa o razvojnim mogućnostima djece, ali i dizajnu vrtićkog okoliša...?

RAZVOJ DJETETA I ULOGA ODGAJATELJA/UČITELJA U OTKRIVANJU PROSTORA/OKOLIŠA³⁰

	<i>Dojenčad/ Malo dijete</i>	<i>Predškolsko dijete</i>	<i>Školsko dijete</i>
<i>dječji razvoj</i>	<i>senzorni/ osjetilni razvoj, otkriće u svom okruženju, razvoj motoričkih sposobnosti</i>	<i>senzorni/osjetilni razvoj, promatranje, istraživanje, ispitivanje, otkriće u svom okruženju, neovisno je, ali može raditi s drugima, razvoj motorike</i>	<i>promatranje, ispitivanje, otkriće u njihovom okruženju i zajednice, suradničko učenje i grupni rad, razvoj motornih vještina</i>
<i>uloga odgajatelja/ učitelja</i>	<i>cijenimo i uživamo u djetetu, senzorne aktivnosti, uključiti djecu u prirodu</i>	<i>cijenimo i uživamo u djetetu, treba doprinijeti razvoju rječnika, senzorne aktivnosti, omogućiti poučavanje, razjasniti fenomene, uključiti djecu u prirodu, biti model pozitivnog ponašanja u okolišu, poticanje kreativnosti (pjesma, ples, igra uloga)</i>	<i>cijenimo i uživamo u djetetu, treba doprinijeti razvoju rječnika, senzorne aktivnosti, direktno ispitivanje djeteta, omogućiti poučavanje, razjasniti sadržaj, uključiti djecu u prirodu, biti model pozitivnog ponašanja u okolišu, učiniti učenje relevantnim, poticanje kreativnosti (pjesma, ples, igra uloga)</i>

DIZAJN KURIKULA ZA VANJSKA ISKUSTVA/O, U, ZA OKOLIŠU/ODRŽIVOM RAZVOJU

- ✘ Vanjska iskustva učenja često se pamte za cijeli život.
- ✘ Integriranje učenja i vanjskih iskustava, bilo kroz igru u neposrednoj stvarnosti ili šire avanture, daje relevantnost i dubinu u kurikulumu/nastavnom planu i programu na načine koje je teško postići u zatvorenom prostoru.
- ✘ Učenje na otvorenom može biti ugodno, kreativno, izazovno i avanturistički i pomaže djeci i mladima.
- ✘ Uči se iz iskustva i djeca tako mogu izrastati kao pouzdani i odgovorni građani koji čuvaju i cijene spektakularne krajolike, prirodnu baštinu i kulturu zavičaja.
- ✘ Putovanje kroz obrazovanje za svako dijete moralo bi uključivati mogućnosti za serije planiranih kvalitetnih vanjskih iskustava učenja.
- ✘ Vanjsko učenje pridonosi ostvarivanju prvenstvenih strateških ciljeva svake zemlje.

Pitanje zaštite okoliša i održivoga razvoja strateško je pitanje svake države.

Stvaranje uspješne zemlje odnosno

Društva znanja koje će biti³¹:

- ❖ **Pametnije** - Vanjsko učenje potiče na razumijevanje međugre i odnos između kurikulskih područja. Ta svijest promiče cjeloživotno učenje i razvija vještine kritičkog razmišljanja.
- ❖ **Zdravije** - Učenje na otvorenom može dovesti do cjeloživotne rekreacije. Aktivnosti kao što su pješčenje i biciklizam su idealne za fizičko i emocionalno blagostanje koje doprinose zdravlju.

- ❖ **Sigurnije i jače** - Aktivnosti na otvorenim obuhvaćaju socijalne podjele i mogu pomoći u izgradnji povezanih i jačih zajednica. Neke organizacije imaju terapijske programe u kojima vanjsko učenje igra središnju ulogu. Djeca i mladi imaju priliku razvijati vještine za procjenu i upravljanje rizikom prilikom donošenja odluka.
- ❖ **Zelenije** - Česta i redovita učenja na otvorenom potiču djecu i mlade da se uključe u prirodne i graditeljske baštine. Sela i urbana područja predstavljaju idealna mjesta za razumijevanje, odnosno da djeca i mladi ljudi shvate globalni značaj pitanja održivosti i značaj osobnih odluka koje doprinose zelenijim prostorima i održivosti.
- ❖ **Bogatije i poštenije** - Na otvorenom se pružaju izvrsne mogućnosti za koristiti širok spektar znanja i sposobnosti koje nisu uvijek vidljive u vrtiću. Razvijanje svijesti takvih vještina iz temelja može promijeniti vlastitu percepciju, dijete, odgajatelja i roditelja i dovesti do duboke promjene u životnim očekivanjima i uspjehu.

STVARANJE VANJSKIH ISKUSTAVA UČENJA

Razlikujemo tri KLJUČNA elementa KOJA DOPRINOSE OBLIKOVANJU KURIKULA i stvaranju iskustava na otvorenim prostorima:

1. RESURSI ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

- PROGRAMI/KURIKUL
- OKOLIŠ VRTIĆA

2. INICIJALNO OBRAZOVANJE I PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE ODGAJATELJA

- U PROGRAMIMA/KURIKULIMA
- POSTOJEĆE KOMPETENCIJE

3. PLANIRANJE I IMPLEMENTIRANJE ISKUSTAVA NA OTVORENIM PROSTORIMA

- VRIJEME I REFLEKSIJA
- RESURSI

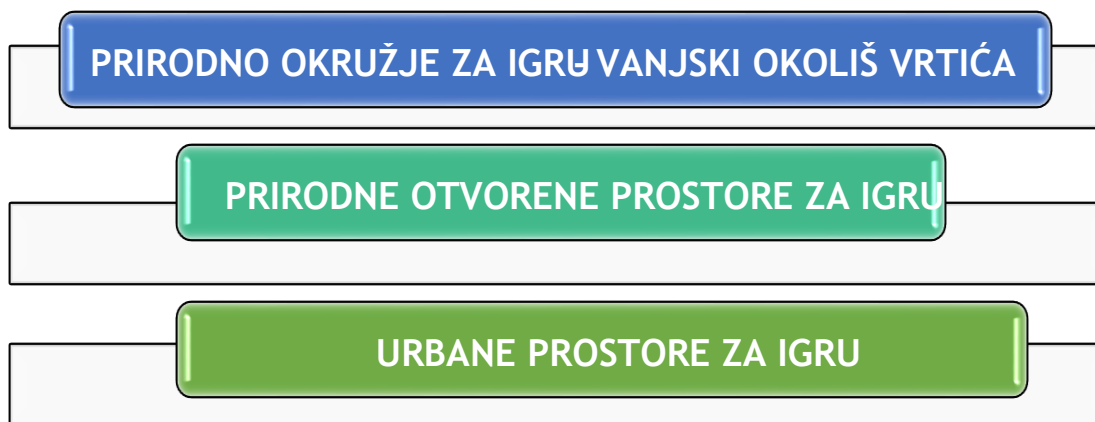
Pokušajte objasniti svaki od navedenih elemenata!

*Koji je doprinos svakog od elemenata **OBLIKOVANJU KURIKULA** i stvaranju iskustava na otvorenim prostorima?*

Komponente stvaranja iskustava na vanjskim prostorima³²

✘ **VANJSKA ISKUSTVA MOŽEMO STVARATI KROZ TRI BITNE KOMPONENTE:**

KAKO PLANIRATI?

„Vani je pola od cjeline, unutra čini drugu polovicu.

Ako ta dva okoliša sagledamo kao cjelinu, tada i planiranje treba sagledati na isti način”

*Pokušajte objasniti tezu!
Što ona znači u oblikovanju kurikula?
Pokušajte osmisliti primjer!*

Što bi trebao posjedovati kurikul?

1. Vizija

Stvaranje vizije kurikula - stvara je svaki vrtić posebno, ali univerzalne postavke mogu biti zajedničke.

- ❖ *Kurikul koji će posjedovati IZRAŽENU VIZIJU u koju su uključena djeca i njihova iskustva učenja, odnosi i okruženja.*
- ❖ *Dječji razvoj je podržan u programima koje priznaju djecu kao nadležnog učenika, njeguju holistički razvoj i učenje, potiču jake i pozitivne odnose i osiguravaju poticajna i dinamična okruženja.*
- ❖ *Viziju koja govori - vanjska i unutarnja okruženja za učenje bi trebala zajednički podržati razvoj djeteta.*
- ❖ *Pažljivo planiranje obrazovnog okruženja na otvorenom treba uzeti u obzir sve aspekte cjelovitog razvoja djeteta.*
- ❖ *Kvalitetan unutarnji i vanjski okoliš utječe na vrijednosti i stavove koji su planirani, kao i na izbor o integraciji socijalno-emocionalnih, fizičkih, intelektualnih i duhovnih aspekata.*
- ❖ *Rezultat je holističko okruženje, dobro pripremljeno i održavano kroz redovitu njegu i pažnju.*

- ❖ *Svaki dio okoliša pridonosi dječjem ukupnom rastu i komunicira svoju posebnu svrhu sudionicima - djeci (Stvaranje ranog učenja okruženja, str. 11).*

Vizija za vanjsko učenje trebala bi obuhvaćati:

- *to da sva djeca sudjeluju u rasponu od progresivnog i kreativnog vanjskog učenja*
- *iskustva koja su očito dio kurikula i/ili (nastavnog) plana i programa*
- *to da vrtići pružaju redovite, česte, ugodne i izazovne mogućnosti za sve - da djeca uče na otvorenom tijekom cijele godine*
- *odgajatelji trebaju uključiti učenja/iskustva na otvorenom u kurikulum/nastavni plan i program tako da je učenje u otvorenom okruženju postane stvarnost za svu djecu.*

2. Holistički razvoj

- ❖ *PROGRAMI RANOG UČENJA su cjeloviti, odgovorni i razvojno primjereni. Oni se usredotočuju na zdrav razvoj djeteta kao cjeline - socijalni, emocionalni, tjelesni, intelektualni i duhovni razvoj.*
- ❖ *Djeca, članovi obitelji i odgajatelji u ranom djetinjstvu surađuju u obogaćivanju dječjeg učenja i rasta (Igra i Istraživanje: Rano učenje, programski vodič, str. 4.).*

Holističko planiranje

Holistički planirana okruženja podržavaju sva područja dječjeg razvoja: socijalno-emocionalni, fizički, intelektualni i duhovni.

3. Progresivna iskustva

- ❖ *Pružanje progresivnih iskustava učenja u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj na otvorenom može značiti maksimalno korištenje lokalnih konteksta i pomoću ponovnih posjeta na različitim razinama.*
- ❖ *Progresivno učenje predstavlja dodavanje dubine posjetima i iskustvima na otvorenim prostorima.*
- ❖ *S djetetova gledišta svaki posjet, uključujući i one na isto mjesto, ponudit će drugačiju perspektivu.*
- ❖ *Takvim se obogaćivanjem kurikula pruža veću koherentnost.*
- ❖ *U svjetlu učenja na otvorenom, ako iskustva postanu sve redovitija i učestalija, trenutačna praksa će se razvijati i više, posebice i ako se koriste igrališta i lokalne sredine.*
- ❖ *Vrtići su glavni razlozi za često prvi korak u poduzimanju učenja na otvorenom i za odgajatelje koji bi trebali osiguravati progresivna iskustva.*
- ❖ *Mlađa djeca mogu istraživati i razvijati osjećaj vlasništva nad vrtićem i njegovim okolišem u svoje vrijeme i na dnevnoj bazi.*
- ❖ *Kao što pružaju kontekst za učenje, vrtići mogu koristiti lokalne zajednice kao partnere koji često može pružiti dobar izvor znanja, financija i drugih resursa za razvojne projekte.*

U progresivnom smislu navedimo nekoliko primjera aktivnosti³³:

- ✓ *percipiranje prirode kroz poznato (boje, oblici, uzorci i strukture, linije)*
- ✓ *korištenje svih osjetila za poticanje ekološke osviještenosti i senzibiliteta*
- ✓ *učenje ekoloških principa i gdje se demonstriraju*
- ✓ *proučavanje biljaka, životinja, tla, voda, zraka i njihove međuzavisnosti*
- ✓ *otkrivanje prošlosti napuštenih prostora (mlinova, farmi, zgrada)*

- ✓ rješavanje ekoloških problema
- ✓ razgovor o ekološkim odlukama
- ✓ vježbanje vještina kampiranja
- ✓ pripremanje za učenje o osnovnim potrebama ljudskog preživljavanja
- ✓ osjetljivost prema ekološkim kapacitetima i vođenje brige o njima
- ✓ razvijanje samopouzdanja i izdržljivosti
- ✓ razumijevanje klimatskih, vremenskih struktura (hladnog vjetrova, snijega)
- ✓ razumijevanje utjecaja i međudnosa kulture, ljudskih dobara i prirodnih dobara i kako naglašavanje jedne komponente može utjecati na druge dvije.

Progresivno planiranje iskustava

- *Na primjer, posjet lokalnom gospodarstvu za djecu će u različitoj fazi odrastanja imati različite ishode.*
- *Planirati iste ekološke aktivnosti s progresivnim zadacima, ali u raznim fazama odrastanja.*
- *Kreativno planiranje posjeta dopušta korištenje raznih iskustava i ishoda u različitim kontekstima na otvorenom tijekom realizacije kurikula/ nastavnog plana i programa na različitim razinama.*
- *Bitno je “tkanje niti“, odnosno povezivanje progresivnih iskustava učenja na otvorenom koja će se izravno povezati s unutarnjim iskustvima djece.*
- *Kada su vanjska iskustva učenja ugrađena u kurikul na ovaj način, ovakav će se progresivni ciklus učenja dogoditi na najbolji mogući način!*

4. Planiranje iskustava na otvorenom

Predložena pitanja za razmišljanje pri planiranju:

- *Koja će iskustva imati više utjecaja na igru/ učenje ako su ostvariva na otvorenom?*

- Kako mogu igrom/učenjem na otvorenom unaprijediti i produbiti učenje unutar aktivnosti/sadržaja područja u odgoju i obrazovanju za okoliš/održivi razvoj?
- Koja su iskustva najprikladnija za kombinaciju unutarnjeg i vanjskog iskustva/učenja?
- Kako mogu igru/učenje na zatvorenom najbolje konsolidirati, unaprijediti ili pojačati pomoću iskustava na otvorenom?
- Koje mogućnosti postoje za povezivanje aktivnosti/učenja u kurikulumu?

Planiranje provoditi i u skladu sa sljedećim promišljanjima:

Pokušajte objasniti prikaz: Čimbenici vanjskih iskustava!

Prikaz: Čimbenici vanjskih iskustava

5. Inkluzija i jednakost

- ❖ *Upravljanje kulturnom i društvenom raznolikošću središnje je mjesto u planiranju i mora se rješavati unaprijed kada se planira organizirati igre/učenje na otvorenom.*
- ❖ *To je važno kako bi se osiguralo da nitko nije uskraćen za mogućnosti zbog diskriminacije, predrasuda ili isključen zbog čimbenika kao što su rasa, spol ili invaliditet.*
- ❖ *Potrebno je uočiti svaki napor i prevladati prepreke za sudjelovanje što je prije moguće. Te će prepreke biti različite za različite skupine pojedinaca, ali mogu uključivati, primjerice, poteškoće u komunikaciji, tjelesni invaliditet, financijska ograničenja ili vjerska/kulturna pitanja.*
- ❖ *Planiranje može zahtijevati i dijalog s pojedincima - sudionicima i agencijama ili je potrebno tražiti savjet od psihologa, stručnjaka i dr. kako bi se osiguralo da sva djeca mogu doživjeti iskustvo.*

6.. Igra i učenje na otvorenom: povezanost dječjeg razvoja, krajolika i dizajna vrtićkog okoliša

Prijedlozi za planiranje povezanosti³⁴:

Aspekti holističkog razvoja	Područja dizajna	Krajolik i elementi dizajna
društveno-emocionalni razvoj	područja za dramsku igru, područja za poziv na komunikaciju i suradnju, prostori za mirnoću i tišinu	razine platforme, klupe, pjeskovita područja, panjevi, oblutci, nadstrešnice, sjenice, vanjski instrumenti, vjetrena zvana
fizički razvoj	područja za kopanje, područja za puzanje, balansiranje, trčanje, skakanje i ples (veliki rast mišića), površine za penjanje, područja za gradnju, hvatanje, manipuliranje, fina motorika	pijesak, sitni šljunak, blato, rampe i tuneli, putevi za vozila na kotačima, otvoreni travnati prostori, brežuljci, gromade, panjevi, grede, drva, kamenje, pijesak
intelektualni razvoj	područja za poticanje simboličke reprezentacije, područja za istraživanje, otkrivanje i promatranja	vanjski stalci i ploče s kredama, putevi za otkrića istraživanja (panjevi, šljunak, kamen, drvo), riva, mostovi,

		splet biljaka i grmlja, vodene površine
duhovni razvoj	područja gdje se može cijeniti prirodu, područja koje privlače osjetila, područja u kojima se mogu njegovati i može se brinuti za živa bića	tlo, biljke, cvijeće, vrt sjemenke, hranilišta, kućice za ptice, kamenje, drvo drveće, grmlje, trava

7. Partneri

- ❖ *Partnerstvo počinje u ranim godinama i razvija se.*
- ❖ *Lokalne okolnosti i zahtjevi utjecat će na niz mogućnosti za razvoj partnerstva.*
- ❖ *Pažljivo planiranje će pomoći prepoznati kada, gdje i kako će se imati koristi od rada s partnerima ili partnerskim organizacijama za napredak i povećanje vanjskih iskustva u učenju.*
- ❖ *Ima mnogo kreativnih načina za poticanje i iskustva praktičnih aktivnosti koje se najbolje može postići putem partnera koji rade u području vrtića ili na lokalnom području.*
- ❖ *Rezidencijalna iskustva mogu ponuditi posve različit raspon od partnera i različitih skupova ishoda učenja.*
- ❖ *Partnerstva mogu doprinijeti djetetovoj personalizaciji i izboru pružajući putove i mogućnosti za djecu da razviju svoje učenje i vještine na nove načine.*
- ❖ *Specijalistički partneri, koji mogu biti profesionalci ili volonteri s iskustvom u područjima kao što su škole, arhitektura, pustolovne aktivnosti ili šumska praksa, mogu ponuditi neprocjenjiva tehnička znanja i smjernice.*

- ❖ *Volonterski partneri mogu napraviti razliku tako da iskustva u učenju na otvorenom postanu održiva i dugotrajna iskustva.*

8. Roditelji/obitelji

- ❖ *Podrška i doprinos roditelja i skrbnika vrlo su važne.*
- ❖ *Oni su ključni partneri u podršci i pomoći u pripremi djece za vanjska iskustva u učenju.*
- ❖ *Oni također mogu pružiti bogata vanjska učenja koja mogu biti obrazovna, a mogu i pomoći prilikom posjeta na otvorenom.*
- ❖ *Roditelji i skrbnici trebaju biti u potpunosti informirani o planiranim posjetima u skladu s lokalnim postupcima te svjesni obrazovnih prednosti spontani' posjeta.*

- ❖ *Dobra komunikacija je, dakle, presudna, primjerice da se pomogne roditeljima cijeniti i shvatiti vrijednost učenja na otvorenom te osigurati da su djeca pravilno pripremljena (odjeća, hrana i ostalo što je potrebno za takav dan).*

9. Mjesta za iskustva na otvorenom

- ❖ *Vanjska igra/učenje odvija se u rasponu od prostora vrtića do povijesnih mjesta, od lokalnih parkova do nacionalnih parkova, u selima i gradovima, od stambenih iskustava do izleta van mjesta.*
- ❖ *Svako vanjsko učenje prilika je djeci za istraživanje novih mjesta i razmjenjivanje iskustva.*
- ❖ *Djeca mogu imati ideje za korištenje lokalnih područja koja možda nisu uključena u fazu planiranja kurikula.*

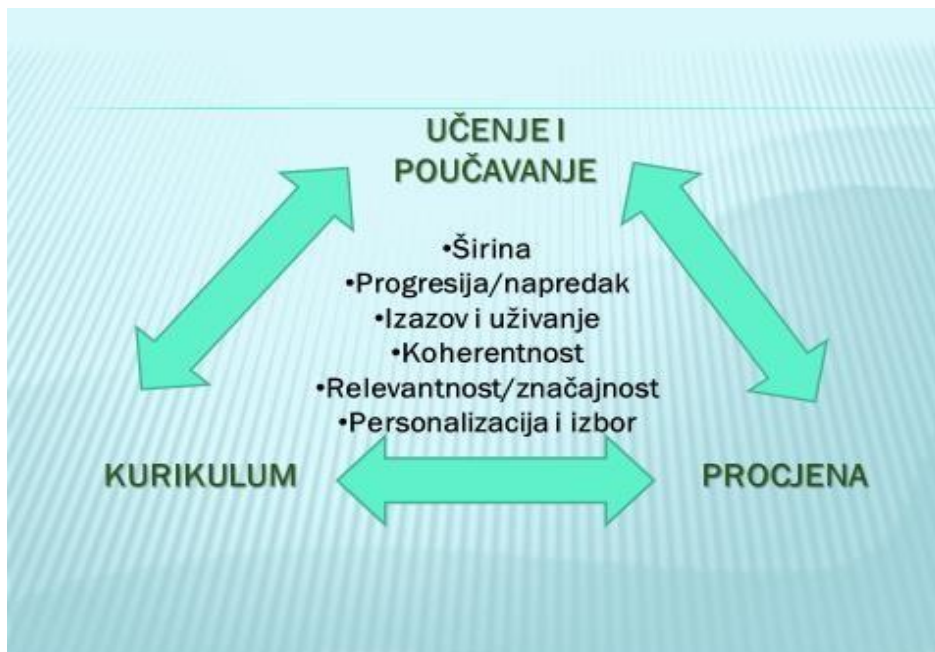
Neka od sljedećih pitanja mogu pomoći pri donošenju odluka u traženju najboljih mjesta za vanjska iskustva:

- *Koja se iskustva i rezultati mogu dobiti u vrtiću ili njegovom okolišu?*
- *Tko može ponuditi savjete o tome što je dostupno na lokalnoj i nacionalnoj razini?*
- *Gdje idu drugi vrtići?*
- *Koja mjesta su lako dostupna pješice, a da vanjska iskustva učenja mogu biti održiva ili redovita?*
- *Jesu li predložena mjesta za učenje/igru dovoljno izazovna za djecu?*
- *Koja mjesta se može posjetiti nekoliko puta i dodati dubinu za razvoj progresivnih iskustava učenja?*
- *Koja mjesta možete posjetiti u različitim sezonama i postići različite rezultate?*

10. Prepoznavanje uspjeha i postignuća

- ❖ *Obuhvaća komponente: učenje i poučavanje, kurikul i procjena.*

- ❖ *Vanjsko učenje pruža mogućnosti djeci da pokažu što znaju i što mogu učiniti te kako procijeniti svoje znanje i vještine.*
- ❖ *Procjene učenja u različitim vanjskim kontekstima mogu pružiti mogućnosti da se razlikuju razine izazova primjerene individualnim potrebama i sposobnosti u širokom rasponu od osobnih, interpersonalnih i praktičnih vještina.*
- ❖ *Različiti konteksti i kvalitetne interakcije, neposredne i konstruktivne povratne informacije i vrijeme za razmišljanje pridonose širini i dubini procjene procesa.*

Pokušajte objasniti prikaz.

11. Samoevaluacija i profesionalno usavršavanje

Pitanja:

- ❖ *Što trebam znati?*
- ❖ *Kako mogu saznati više?*
- ❖ *Kako mogu integrirati nova znanja u svojoj praksi?*
- ❖ *Kako ću podijeliti/razmijeniti svoje učenje/iskustva/refleksije?*

12. Zdravlje, rizik, sigurnost

U planiranju i razmatranju rizika i koristi važno je uzeti u obzir:

- ❖ *Je li ovaj izazov odgovarajući za moju skupinu djece?*
- ❖ *Kako ću procijeniti rizike i uravnotežiti ih s koristima koje se mogu očekivati?*
- ❖ *Može li podloga tog iskustva biti opravdana čak i ako događaji ne idu prema planu?*
- ❖ *Je li dogovor/upravljanje skupinom prikladan za odabrano mjesto?*
- ❖ *Jesu li vodstvo i nadzorno osoblje primjereno obrazovano, kvalificirano i iskusno?*
- ❖ *Kako ćemo komunicirati s roditeljima i skrbnicima?*
- ❖ *Hoćemo li imati koristi od uključivanja partnera?*
- ❖ *Koje su prednosti, a koji nedostaci?*
- ❖ *Postoje li primjeri dobre prakse kojima se možemo poslužiti?*

10. Opasnosti i mogućnosti modernog djetinjstva na otvorenim prostorima

“Childhood has its own way of seeing, thinking and feeling and nothing is more foolish than to try to substitute ours for theirs.”

Jean Jacques Rousseau (Emile)

Povijest dječjih kontakata s prirodom/okolišem³⁵

- *Moderni ljudi (homo sapiens) razvili su se i živjeli u intimnom kontaktu s prirodom, u savanama i šumama, u gotovo cijeloj svojoj povijesti.*
- *Uzgoj biljaka i pripitomljavanje životinja dopuštali su našim precima da žive u stalnim naseljima, kako bi proširili svoja staništa i kako bi se brže naseljavalo stanovništvo, čime počinje dug i tužan “razvod” od prirode (Manning, 2004).*
- *To nije bilo tako nedavno u povijesti i većina je ljudi već živjela u gradovima.*
- *Ali čak i do vrlo nedavne povijesti, djeca su još uvijek odrastala u intimnom dodiru s prirodom.*
- *Kroz najveći dio povijesti, kada su se djeca htjela slobodno igrati, njihov je prvi izbor bio često bježanje na najbliže divlje mjesto, npr. penjanje na veliko stablo, skrivanje u zapuštenom divljem području, igranje u dvorištu, igre u vodotoku, odlazak u šumu u blizini.*
- *Prije 200 godina većina je djece provodila djetinjstvo okružena poljima, farmama ili u divljoj prirodi.*
- *Do kasnog dvadesetog stoljeća dječja je okolina postajala asfaltirano, građevinsko zemljište/urbanizirano područje.*
- *Nedavno, još 1970-tih, djeca su imala pristup prirodi i svijetu u cjelini.*

- *Provodila su veći dio svog vremena za rekreaciju na otvorenom. Koristila su se nogostupom, ulicama, igralištima, igrala u parkovima, praznim prostorima i na zemljištima tijekom procesa urbanizacije ili na poljima, šumama, potocima i u predgrađu (Moore, 2004, White & Stoecklin, 1998).*
- *Djeca su bila slobodna igrati se, istraživati i komunicirati s prirodnim svijetom, s malo nadzora ili bez ograničenja ili nadzora.*

Moderno ili “zatočeno” djetinjstvo?

- *Život djece danas je puno drugačiji.*
- *Djeca danas imaju nekoliko mogućnosti za vanjske slobodne igre i redovit kontakt s prirodnim svijetom.*
- *Njihove su se fizičke granice smanjile zbog nekoliko čimbenika (Franjo 1991, Kyttä, 2004).*
- *Razvila se kultura straha u kojoj su roditelji uplašeni za sigurnost svoje djece.*
- *Istraživanje provedeno 2004. godine pokazalo je da 82% majki s djecom u dobi između 3 i 12 godina identificiraju kriminal i sigurnosne probleme kao jedne od primarnih razloga zbog kojih ne dopuštaju da im se djeca igraju na otvorenom (Clements, 2004).*
- *Zbog opasnosti od stranaca mnoga djeca više nisu slobodna lutati svojim susjedstvom ili čak vlastitim dvorištem, osim ako nisu u pratnji odraslih (Pyle, 2002, Herrington & Studtmann, 1998, Moore & Wong, 1997).*
- *Strah od ultraljubičastih zraka, insekata koji prenose bolesti i razni oblici zagađenja također su vodeći čimbenici u tome da odrasli drže djecu u kući (Wilson, 2000).*
- *Nadalje, dječje živote strukturiraju i planiraju odrasli, koji imaju pogrešno uvjerenje da će kroz „ovaj sport ili tu lekciju“ djeca biti uspješnija kao odrastu (Moore & Wong, 1997, White & Stoecklin, 1998).*
- *Brooks (2004) ističe da je djetinjstvo bez nadzora, slobodno lutanje i istraživanje zamijenjeno s djetinjstvom nadzora odrasle osobe i postojanja rasporeda za igru.*
- *Kultura djetinjstva na otvorenom nestala je i zamijenjena s dječjom svakodnevicom u zatvorenom prostoru (Hart, 1999, Moore, 2004).*

- *Kao rezultat toga, mogućnosti za izravan i spontan dodir djece s prirodom su nestale i postale zanemarivo iskustvo djetinjstva.*
- *Jedan istraživač je otišao tako daleko da je taj zamijenjeni odnos i nagli pomak u djece, odnosno njihov gubitak slobodne igre u prirodi, nazvao **zatočenim djetinjstvom** (Franjo, 1991).*

Medijska iskustva

- *Danas, s dječjim životom odvojenim od prirodnog svijeta, svoja iskustva djeca stječu većinom posredstvom medija, pisanim jezikom i vizualnim slikama (Chawla, 1994). Virtualni svijet zamjenjuje pravi (Pyle, 2002). TV, dokumentarni filmovi National Geographica i drugi mediji putem kojih djeca misle/stječu dojmove da je priroda egzotična, izaziva strahopoštovanje i poimaju je kao daleko mjesto koje nikada neće doživjeti!*
- *Djeca gube razumijevanje da priroda postoji u vlastitim dvorištima i užoj zajednici, što ih dodatno isključuje iz znanja o prirodi i uvažavanja prirodnog svijeta.*

Gubljenje kontakata s prirodom je gubitak prirode!

- *Ne samo da će gubitak dječje igre na otvorenom i u kontaktu s prirodnim svijetom negativno utjecati na rast i razvoj djeteta i holističko stjecanje znanja već gubitak također uvjetuje nastavak gubitka prirodnog okoliša.*
- *Alternativa za buduće naraštaje koji su tako odgajani je nastavak iskorištavanja i uništavanja prirode.*
- *Istraživanja pokazuju da afinitet i ljubav prema prirodi, uz pozitivnu ekološku etiku, izrastaju iz dječjih redovitih kontakata s prirodom i igrom u prirodnom svijetu/okolišu.*

Igrališta nude nadu!

- *Uz dječji pristup otvorenom i prirodnom svijetu koji postaje sve ograničeniji ili ne postoji, skrb za djecu, vrtić i školu uz odgovarajuća igrališta/okoliš, gdje djeca provode 40 do 50 sati tjedno, može biti čovjekova posljednja prilika da se ponovno*

djeca povežu s prirodnim svijetom i stvore buduću generaciju koja cijeni i čuva prirodu (Herrington & Studtmann, 1998, Malone & Kočijaš, 2003).

- *Mnogi vjeruju da se mogućnosti za stvaranje veza i kreiranje pozitivnih stavova prema prirodnom okolišu razvijaju negdje u ranom i srednjem djetinjstvu i zahtijevaju normalnu interakciju s bližnjom prirodom/okolišem.*
- *Neki stručnjaci vjeruju da ako djeca ne razvijaju osjećaj poštovanja i brigu za prirodni okoliš tijekom prvih nekoliko godina, postoji rizik da nikada ne razviju takve stavove (Sobel, 1996, Wilson, 1996).*

Prerana (preuranjena) apstrakcija rađa biofobiju!

- *Jedan od problema u odgoju/obrazovanju za okoliš i održivi razvoj je razvoj pristupa odgoju/obrazovanju iz perspektive odrasle osobe, a ne djeteta.*
- *Dječja znatiželja koja se razvija prisustvom i susretima u/s prirodnim svijetom je jedinstven način koji zahtijeva otkriće i istraživačko učenje, a ne didaktički pristup.*
- *Jedan od glavnih problema u odgoju/obrazovanju za okoliš/održivi razvoj je prerana apstrakcija, a poučavanje djece je često previše apstraktno.*

Biofobija

- ❖ *Jedan od negativnih rezultata koji se javljaju kao posljedica poučavanja djece rane dobi apstraktnim pojmovima kao što su prašume, uništavanje, kisele kiše, ozonske rupe i nestanak kitova može biti disocijacija.*
- ❖ *Kada se djecu navodi da se bave problemima izvan njihovih kognitivnih sposobnosti, razumijevanja i kontrole, ona mogu postati tjeskobna, isključiti se i razviti fobiju na takva pitanja.*
- ❖ *U slučaju pitanja i ekoloških problema/okoliša/održivog razvoja, može se razviti*
 - *biofobija - strah od prirodnog svijeta i ekoloških problema - čak i strah od bivanja na otvorenom u okolišu i prirodi (ne poistovjećivati s agorafobijom!)*

Rođenje s prirodom!

- ❖ Tijekom predškolskih godina važno je pomoći djeci otkriti ekopsihološki ja/sebe - dijete ima prirodni osjećaj vlastitosti u odnosu na prirodni svijet.
- ❖ Ljudi u evoluciji u prirodnom svijetu posjeduju bazirano genetsko kodiranje prirode i instinkte.

Biofilija

- ❖ Činjenica je da se djeca rađaju s prirodnim osjećajem povezanosti s prirodom i zato treba njegovati prirodnu i razvojnu tendenciju djece
 - empatiju, odnosno **biofiliju** ili ljubav i pripadnost prirodi u najranijim godinama.
- ❖ U onoj mjeri u kojoj pojedinac smatra da je dio prirode, njegova privrženost/povezanost s prirodom je u korelaciji s pozitivnim stavovima o okolišu (Shultz i sur., 2004).

Razvoj etike

- ❖ Istraživanje Shultza i sur. (2004) također je pokazalo da stvaranje pozitivnih susreta s prirodom može dovesti do razvoja etike okoliša.
- ❖ Istraživanja pokazuju da dječje razumijevanje odnosa ljudi prema prirodi je i djelomično se razvija potpuno tijekom ranog djetinjstva (Phenice & Griffore, 2003)³⁶.

Opasnosti nedostatka redovitog kontakta s prirodom

- ▶ Jedan je od gorućih pitanja odgoja i obrazovanja danas, a prema riječima stručnjaka, može rezultirati usporavanjem akademskog i razvojnog rasta.
- ▶ Ova neželjena nuspojava elektroničke dobi zove se **poremećaj nedostatka prirode ili okoliša (kraće NDD)**.

- ▶ *Pojam koji naglašava nepovezanost s prirodom/okolišem oko nas i probleme koji nastaju kao posljedica te nepovezanosti.*
- ▶ *Izraz je skovao autor Richard Louv u svojoj knjizi 2005. godine „Posljednje dijete u šumi“ kako bi objasnio kako naša društvena odvojenost od prirode/okoliša utječe na današnju djecu.*
- ▶ *Louv kaže: “Ušli smo u novu eru širenja predgrađa koji ograničava otvorenu igru, u sprezi s priključenjem kulturi koja privlači djecu zatvorenom prostoru“.*
- ▶ *Ali, kao što Louv navodi u svojoj knjizi, ljudski mozak nije sasvim spreman za prestimulirana okruženja. Neka djeca se prilagode. Oni koji ne razvijaju simptome NDD, mogu razviti nedostatak pozornosti/fluktuaciju pažnje, pretilost, tjeskobu i depresiju.*
- ▶ *Zašto? Djeca provode sve manje vremena na otvorenom.*
- ▶ *Louv tvrdi da uzroci za pojavu uključuju roditeljske strahove, ograničen pristup prirodnim područjima, a mamac je zaslon.*
- ▶ *Nedavna istraživanja upućuju na kontrast između opadanja broja posjeta nacionalnim parkovima u Sjedinjenim Državama i povećanje potrošnje elektronskih medija kod djece.*
- ▶ *Louv kaže da prirodu ne treba promatrati kao čarobnu formulu za liječenje svih bolesti. Roditelji bi trebali gledati na šume, potoke, polja i kanjone oko svoje kuće kao vrstu terapije kako bi djeca bila fokusirana, samouvjerena, zdrava i uravnotežena.*
- ▶ *“Djeca bolje uče kad su bila vani. To je način da se uistinu pomogne da naša djeca uče u svim područjima obrazovanja!”*
- ▶ *Istraživanja također pokazuju povezanost između prirode i ponašanja: djeca s deficitom pozornosti, hiperaktivnosti (ADHD) napreduju kada se stave u rutinski kontakt s prirodom (dokumentirani test-slučajevi).*
- ▶ *Louv kaže to je posebno važno kada se uzme u obzir broj djece liječenih ADHD s lijekovima kao što su Ritalin. “Moramo se početi pitati koliko smo unaprijedili farmaceutske industrije samo stavljanjem lijekova u našu djecu” kaže Louv. “Moramo početi gledati na prirodu/okoliš kao na vrstu terapije.”*

- ▶ *Richard Louv je proveo deset godina putujući po SAD-u u izvještavanju o svojim iskustvima u prirodi roditeljima i djeci u ruralnim i urbanim područjima,*
- ▶ *On tvrdi da su senzacionalistički mediji i paranoidni roditelji doslovno "prepali djecu i protjerali ravno iz šume i polja", dok brakorazvodna kultura straha promiče favoriziranje "sigurnoga" sporta preko maštovite igre.*
- ▶ *Dok ovaj poremećaj nije klinički pojam, koncept je svakako osvijestio brojne roditelje i odgajatelje.*
- ▶ *Ovaj se poremećaj ne priznaje u bilo kojem od medicinskih priručnika za mentalne poremećaje.*
- ▶ *Nastao je pokret pod nazivom Vratimo djeci prirodu, a Louv kaže to je zato što je koncept istinit za generacije roditelja, baka i djedova koji su se podsjetili vlastitih radosnih iskustava koje su kao djeca doživjeli u prirodi (ljetni kamp, izgradnja kućica na stablima).*
- ▶ *"Ljudi su toliko na traci za trčanje. Oni trebaju podsjetnik da su nekada davno u djetinjstvu bili drugačiji. Ljudi cijene i njeguju uspomene svog vremena u prirodi, a pogrešno je mišljenje da je to prošlo".*

Što govore istraživanja?

Deficit/nedostatak

- *Djeca provode od 40 do 65 sati tjedno gledajući/služeci se elektronskim medijima.*
- *Manje od jednog djeteta na 5 ispitanika vozi se biciklom ili pješači do škole/vrtića.*
- *Pretilost djece je porasla - od 4 % djece 1960. godine do 20% djece danas!*
- *Djeca imaju manje vremena za nestrukturiranu kreativnu igru na otvorenom - manje nego ikada u ljudskoj povijesti!*

Uzroci:

- *ograničen odlazak na otvorene prostore*
- *prezaštitnički i prestrašeni roditelji*
- *manje vremena za slobodnu igru*
- *više vremena za zadržavanje unutra*

Posljedice

- *nedostatak poštovanja prema prirodnim dobrima*
- *nezdravi izbori/stilovi načina života*
- *otupljena osjetila*
- *smanjena empatija prema biljkama i životinjama*
- *slabiji uspjeh u školi*
- *destruktivna i apatična ponašanja prema drugima*
- *visok postotak poremećaja ADHD- a i ostalih poremećaja*
- *nedostatak/manje nezavisnosti i samopouzdanja*
- *smanjena/uništena kreativnost*

Kako im omogućiti ponovno povratak prirodi i djetinjstvu?

Jedan od mogućih odgovora:

Naturalizacija igrališta

- *Rastući pokret u Sjevernoj Americi - pokret promjene paradigme za dizajniranje igrališta u predškolskim ustanovama i vrtićima kroz neplodna područja, travu, asfalt, i drvo s opremom proizvedenom u naturaliziranim okruženjima za dječju igru, istraživanje i otkrića.*
- *Vrtovi su primjeri igrališta u ranom djetinjstvu. Inicijatori smatraju kako bi se djeca trebala vratiti čaroliji prirode, da je njihovo pravo po rođenju da posjeduju sposobnost za igru i učenje na otvorenom kroz istraživanja, otkrića i moć njihove zamisli u intimnom dodiru s prirodom.*
- *Bit nova/ih naturalizirana/ih okruženja jest da igra ne ovisi o proizvedenoj opremi.*

- *Umjesto da se grade oblici, oni su zasađeni; koriste se prirodni krajolici i vegetacija te materijali koji su već tu, odnosno postojeći oblici u okolišu.*
- *Naturalizirana igrališta su dizajnirana kroz dječju perspektivu kao neformalna, čak i divlja mjesta koja odgovaraju na dječje razvojne zadatke i njihov osjećaj za mjesto, vrijeme i komunikaciju s prirodom.*
- *Dizajnirana su kako bi stimulirala dječju prirodnu radoznalost, maštu, čudo i otkriće učenja, kao i njegovala dječju povezanost s prirodom/okolišem.*

Osnovne komponente naturaliziranih igrališta/okruženja za djecu su:

- ✓ *voda*
- ✓ *autohtono raslinje, uključujući i stabala, grmlja, cvijeća i druge trave da djeca mogu istraživati i komunicirati sa životinjama, stvorenjima u barama, leptirima, bubama*
- ✓ *pijesak, a najbolje ako se može pomiješati vodom*
- ✓ *raznolikost boja, tekstura i materijala*
- ✓ *načini za iskustvo godišnjih doba (sjenice, čeke) vjetrovita područja, svjetlo, zvukove i razne vremenske prilike*
- ✓ *prirodna mjesta za sjediti u, na, ispod, nasloniti, uspon i pružaju sklonište i sjena*
- ✓ *različite razine i uvala, mjesta koje nude socijalizacije privatnosti i mišljenje*
- ✓ *građevine, oprema i materijali koji se mogu mijenjati, prema njihovoj zamisli, uključujući i obilne labave dijelove.*

Mogućnosti i doprinosi

- *Djeca su zdravija, sretnija, inteligentnija i dobro prilagođena kada su povezanija s prirodom!*
- *Prirodna igra povećava samopouzdanje, jača psihološko zdravlje, reducira stres.*
- *Djeca se uče samodisciplini i više su kooperativnija.*
- *Prirodna igra potiče fizički razvoj jačajući imuni sustav, potičući koordinaciju, snagu, i pomažući održavanje zdrave težine.*

- *Prirodna igra stimulira kreativnost i jača rješavanje problema.*
- *Djeca iskazuju tendenciju za boljim uspjehom u školama i postižu bolje rezultate na testovima.*

Primjeri dobre prakse: vrtić/škola u šumi (danski koncept)

- *Originalni koncept razvijen je u Danskoj za djecu predškolske dobi (ispod 7 godina).*
- *Djeca se potiču da istražuju, igraju se i uče u prirodnom okolišu ili šumi.*
- *Povijesno gledajući, izlazak u prirodu nije bio problem, ali zbog ubrzane urbanizacije povećao se interes za odgoj i obrazovanje na otvorenom.*
- *Na asistenciju odraslih se gleda kao na pomoć, a ne vođenje.*
- *Naglašena je samostalnost, nezavisnost i kreativnost svakog pojedinog djeteta.*
- *Djeca se igraju s igračka nastalim iz prirode, od prirodnih materijala, a ne komercijalnim igračkama.*

Istraživanja ukazuju:

Doprinosi su

poboljšana:

- *koordinacija*
- *taktilna osjetila*
- *dubinska percepcija*
- *ručna/manualna spretnost*
- *spособnost procjene/prihvatanja rizika*
- *imunološki sustav*
- *koncentracija*
- *komunikacija*
- *upravljanje rizikom.*

Doprinosi dječjem razvoju su:

- *Igranje s pronadenim igračkama potiče razvoj jezičnih sposobnosti, kreativnosti i kooperacije.*
- *Penjanje po stablima i istraživanje prirode poboljšava snagu, ravnotežu i fizičku spremnost.*
- *Samostalno istraživanje i samorefleksija pomažu samoosvještenosti i razvoju karaktera.*
- *Zajedničko izgrađivanje skloništa i drugih struktura u okolišu potiče definiranje ciljeva, planiranje, angažiranje, timski rad.*
- *Skiciranje u prirodi, bilježenje izgrađuju se umjetničke sposobnosti, kreativnost i znanje prirodnog svijeta temeljeno na vlastitom iskustvu.*

Djeca koja borave u takvim vrtićima/školama dolaze u osnovne škole s:

- *jakim društvenim vještinama*
- *pojačanom kognicijom*
- *višim samopouzdanjem*
- *takve škole imaju značajan utjecaj i na djecu s ADHD-om, depresijom, autizmom, fizičkim oštećenjima i ostalim potrebama.*

11. Krajoblik/pejzaž u funkciji promicanja odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj

- *Koje su poveznice između krajoblika i održivosti?*³⁷
- *Kako se možemo baviti zaštitom, upravljanjem i planiranjem krajobraza za održivi razvoj?*
- *Izjave The European Landscape Convention pomoći će u objašnjavanju ovih pitanja, počevši od definicije Art. 1:*

"krajobraz/pejzaž znači određeno područje, viđeno od ljudi, čija obilježja su rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i / ili ljudskih čimbenika"

- *U tom smislu krajoblik/pejzaž/krajobraz nije samo zamisao s ekološkog gledišta već uključuje čovjeka i aspekte (povijesne, kulturne, gospodarske, socijalne, itd.) te nematerijalne znakove koji proizlaze iz percepcija.*
- *Krajoblik je dio naše baštine, resursa koji smo naslijedili iz naše prošlosti i moramo voditi brigu o njemu i u našoj budućnosti.*
- *Krajoblik doprinosi u određivanju dobrobiti ljudi i konsolidiranju teritorijalnih identiteta.*
- *Koristeći metaforu o kazalištu (Turri, 1998) u kojem ljudi igraju ulogu i glumca i publike prema krajobliku, krajoblik se može smatrati: **medij(em) između stvaranja i gledanja onoga što smo stvorili ili je stvoreno!***
- *Kako bi se postigao pozitivan odnos s okolinom i promjenama ljudski stvorenog krajoblika, učenje „za vidjeti“ predstavlja uvjet za „učenje za djelovati“.*

Odgoj/obrazovanje o krajobrazu odnosi se na različite dimenzije ljudskog života:

- *Senzorska (posebice vizualna) dimenzija podrazumijeva tzv. obrazovanje u očima.*
- *Kognitivna dimenzija je istraživačkog karaktera i podrazumijeva bolje razumijevanje prirodnih, kao i ljudskih aspekata i čimbenika.*
- *Etička dimenzija uključuje odgovornosti ljudskih aktivnosti u samom krajoliku.*
- *Socijalna dimenzija odnosi se na to da krajolik pripada i pojedincu i zajednici/ama koji/e žive u njemu i koji/e ga vide.*

- *Zanato (2007) ističe tri različite funkcije krajolika u pedagoškom kontekstu:*
 1. *Hermeneutička funkcija koja označava mogućnost da možemo naučiti čitati i unutar njega (krajolika) i putem svojih vlastitih znakova.*
 2. *Pragmatična funkcija koja istražuje odgovorno upravljanje i krajobrazne promjene.*
 3. *Socijalna funkcija koja uključuje i potiče razvoj lokalnih identiteta, kao i otvaranje drugima (o krajolicima iz prošlosti, a i krajolike udaljenih mjesta).*

Takvi argumenti pokazuju kako sveobuhvatne vrijednosti u vezi krajolika i odgoja/obrazovanja za okoliš i održivi razvoj predstavljaju njegovu važnost, ne samo prema krajobraznoj zaštiti i kvaliteti poboljšanja već i prema sebi, a

kao značajan korak odgojno-obrazovnog procesa.

Primjer dobre prakse

- *Slovenska Udruga krajobraznih arhitekata na nacionalnoj je razini provela tijekom 2004. i 2005. godine projekt Mi stvaramo naš krajolik, s ciljem širenja znanja o krajoliku u javnosti*
- *Zadatak je bio posebno poticati djecu i odrasle u promatranju krajolika u svakodnevnom okruženju i da vide kvalitete krajolika te kako bi se podigla svijest.*

- *Ovaj projekt je obuhvatio različite mjere i aktivnosti koje su se uključivale uglavnom vrtiće i osnovne škole, kao npr.:*
 - *objava niza plakata o slovenskim krajobrazima*
 - *radionice s učiteljima*
 - *objava materijala o projektima, njegova okvira, njegove vrijednosti i slovenskih pejzaža, natjecanja za umjetnost i fotografske radove (dijeljenjem sudionika u tri dobne skupine)*
 - *izložbe i nagrade najboljih djela.*

Istražite, promislite, odgovorite!

Koja je veza krajolika/pejzaža, Nacionalnog kurikula i održivog razvoja?

Što znači i koje su implikacije toga u radu u vrtićima?

Kako uključiti krajobraz u vrtiće?

Kako njime promicati odgoj i obrazovanje za održivi razvoj?

12. Gradovi kao mjesta održivosti i modernog djetinjstva djece na otvorenim prostorima

Mjesta održivosti u gradovima: PRISTUP POUČAVANJU NA OTVORENIM PROSTORIMA³⁸

UN - DESETLJEĆE ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ 2005. - 2014. potražuje:

1. Preorijentaciju postojećih obrazovnih programa u pravcu obrazovanja za održivi razvoj - holistički i interdisciplinarni pristup: promicanje znanja, sposobnosti, način života i vrijednosti kao ključ za poticanje održivog razvoja.

Teme su, među ostalima:

- održiva proizvodnja i potrošnja
- ravnopravnost spolova
- interkulturalno razumijevanje i zaštita okoliša.

2. Razvoj zajedničke svijesti i razumijevanja održivog razvoja u društvu: Dublje razumijevanje povezanosti između triju ključnih dimenzija koje omogućuju održivi razvoj!

Održivost u urbanom kontekstu

- Provedba tih načela zahtijeva integraciju u odgoju/obrazovanju za održivost u formalnom obrazovnom sustavu.
- Konkretno znači da održivost treba biti ugrađena u obvezno školstvo, akademske zajednice (posebno obrazovanje učitelja) i usavršavanje.
- To se može postići kroz konkretne projekte koji se temelje i uključuju svakodnevni život većine stanovništva.
- Ključno pitanje koje bi trebalo riješiti jest: Na koji način može izbor načina života i potrošnje poticati više održive obrasce života i imati manje negativnih utjecaja?

- *Budući da većina današnjeg stanovništva živi u gradovima, čini se očito da treba misliti o rješavanju tih problema putem održivih aktivnosti u urbanom kontekstu.*

Suvremeni gradovi

- *Zbog stalne globalne urbanizacije, gradovi su postali centralni prostori za život, gospodarstvo, kulturu, a priroda sve više postaje centralna točka za koncept održivosti (Obrist 2005, str. 24).*
- *Međutim, stvarnost u gradovima nije tako privlačna i obećavajuća.*
- *Gradovi su jednako mjesto gospodarskog rasta i povećanja socio-ekonomskih razlika.*
- *Oni su mjesta za procese integracije socijalne i kulturne raznolikosti, kao i procesa dezintegracije.*
- *Gradovi odražavaju tehnološki napredak, kao i ekološki učinak i ukazuju na nepravilan, neadekvatan i neodrživ način života i razvoj.*
- *Dakle, koncept održivog razvoja treba primijeniti s posebnim upućivanjem o/u/za gradove.*

Održiv grad - održivi gradovi

- *Pojam održivi grad razvijen je oko 1990. god (Hugentobler i dr., 1998, str. 11).*
- *Jedna od poteškoća u brojnim projektima pokrenutima od tada je da održivi razvoj u kompleksu urbanog konteksta treba razumjeti i provoditi na integralan način.*
- *Grad znači mnogo više od jednostavne arhitektonske strukture i treba biti planiran prema trima ključnim dimenzijama održivog razvoja.*
- *Gradovi nisu samo fizički okoliš stanovnika već i društvene i političke tvorevine.*
- *Gradovi su često područja sukoba, ali mogu poslužiti i kao platforma za kolektivno rješavanje problema i pružanje održivog urbanog načina života (Thorins, 2002, str. 211).*
- *Gradovi se sastoje od mnogostrukih društvenih sustava koji grade globalne mreže i temelje se na odnosima u proizvodnji i potrošnji sektora.*

- *S naglaskom na gradskim područjima u trećem svijetu, UN Habitat definira ciljeve održivog razvoja urbane politike kako slijedi (cit. u Obrist 2005, str. 24):*

“Gradovi moraju uravnotežiti društvene, ekonomske i ekološke potrebe sadašnjih i budućih generacija. To bi trebalo uključiti jasnu predanost smanjenju urbanog siromaštva. Čelnici svih dijelova gradskog društva moraju imati dugoročne strateške vizije održivog humanog razvoja i sposobnosti mirenja različitih interesa za opće dobro.”

Održivost u gradovima - primjer dobre prakse

- *Projekt Autori (u naslovu) navode sljedeće:*
- *Na temeljnoj ideji o "Lokalnoj Agendi 21" osmišljeni su i uključeni razni projekti, različitih aktera, a kao primjeri inicijativa prema održivom urbanom razvoju. Autori na to gledaju kao na temeljni obrazovni prijedlog, odnosno mogućnost edukacije šire javnosti.*
- *Takav prijedlog omogućuje snimanje stanja, procjenu i komuniciranje o održivosti u gradu.*
- *Središnji je cilj projekta "izletom" do mjesta održivosti i procjena održivosti prostora/mjesta kroz integrativnu perspektivu.*
- *"Izlet" potvrđuje i vizualizira ono što urbani održivi razvoj znači. U tom smislu pratimo sljedeće kroz tri dimenzije održivog razvoja:*
 - *Društvo (društvena dimenzija): Gradovi su stalno pod izazovima kako bi zadovoljili vrlo diferencirane uvjete s obzirom na život i dnevna okruženja mještana i migranata, mladih i starih, muškaraca i žena, obitelji i pojedinaca. Mjesta u obilasku grada ukazuju na mogućnosti za zajednički život i rješavanje sukoba.*
 - *Okoliš (ekološka dimenzija): Što se može učiniti u povećanju značaja energetske učinkovitosti, uštede resursa u izgradnji i zaštiti zraka i zaštiti od buke? Koja je korisnost za grad?*
 - *Što je prirodno stanište i koje ekološke mjere, ali i područja postoje?*

- *Mjesta održivosti pokazuju strukturni potencijal i prostor za prirodni i urbani okoliš.*
- *Ekonomija/Gospodarstvo (ekonomska dimenzija): Koja je isplativost održivosti za dnevnu kvalitetu života, kao i za osobne troškove života u gradovima?*
- *Ekološka i socijalna ekonomija jača i poboljšava sliku grada.*
- *"Izletom" kroz grad treba predstaviti inovativne i uspješne doprinose o tome kako upravljati ekonomskim problemima na održivi način.*
- *Ovaj pristup omogućuje studentima/djeci da osjete/uvide održivost kao praktičan model održivog društva.*
- *Nudeći ovu procesno orijentiranu perspektivu, konkretne su mogućnosti za buduće djelovanje predstavljene kao temelj za odgoj/obrazovanje za održivi razvoj.*
- *Učinci su brojni i sežu u rasponu od promjene stavova i vrijednosti do promjene vlastitog ponašanja potrošača za iniciranje održivijih načina života u gradovima.*
- *Ovaj se prijedlog može prilagoditi prema razinama obrazovanja, kao i u broju mjesta koja se posjete u obilasku grada, na "izletu" i na mjestima gdje postoji održivost.*

Dječja prava kao dio održivog razvoja

- *Veza između dječjih prava i održivog razvoja je formalno artikulirana u velikom broju svjetskih deklaracija i dokumenata.*
- *Proizlazi iz međudržavnih summita i sastanaka.*
- *Neki od najvažnijih dokumenata napravljeni su za poticanje rasprave o djeci i održivom razvoju, a uključuje plan djelovanja (UNICEF, 1990) koji je rezultat Svjetskog summita za djecu, Rio deklaracije i Akcijskog plana za Agenda 21 (UN, 1992) te je odobren na Summitu o planetu Zemlji u Riju de Janeiru 1992.*
- *Načelo 21 Rio deklaracije jasno naglašava ulogu mladih u održivom razvoju:*

Kreativnost, ideale i hrabrost mladih cijelog svijeta treba mobilizirati kako bi poticali globalno partnerstvo za postizanje održivog razvoja i osiguranje bolje budućnosti za sve. (UN, 1992)

- *Poglavlje (25,1). Mladi čine gotovo 30 posto svjetskog stanovništva.*
- *Uključivanje mladih u današnjem okruženju i razvoj donošenja odluka i provedbe programa je kritičan za dugoročni uspjeh Agende 21. (United Nations, 1992)*

- *Načela Konvencije o pravima djeteta (CRC) pojačavaju poštivanje država članica u izazovima da se pridržavaju prava djece da žive u sigurnom, čistom i zdravom okolišu, uključujući slobodnu igru, slobodno vrijeme i rekreaciju u okolišu.*
- *Prema konvenciji, dječja dobrobit i kvaliteta života krajnji su pokazatelji zdravog okoliša, dobrog upravljanja i održivog razvoja (UNICEF, 1992, UNICEF, 1997).*
- *Ako ciljevi održivog razvoja nisu postignuti, onda će utjecati dublje na djecu, a zatim na ostale članove svjetske zajednice.*
- *Jasno je da postoji konvergencija i na mnoge načine simbiozni odnos između načela održivog razvoja i dječjih prava.*

Gradovi - prijatelji djece (*Child-friendly Cities*)

- brojna istraživanja koja se bave urbanim okolišem i odrastanjem djece u urbanim sredinama rezultirala su pojmom

gradovi prijatelji djece (*Child-friendly Cities, kraće CFC*)

koji ukazuje da djeca i mladi imaju gotovo iste želje bez obzira gdje odrastaju u svijetu:

- *žele čistu vodu i dovoljno hrane*
 - *žele biti zdravi i imati prostor za učenje, razvoj i igru*
 - *žele prijatelje i obitelj koji vole i brinu za njih*
 - *žele sudjelovati u životu zajednice i biti cijenjena*
 - *žele surađivati s odraslima da bi svijet bio bolje mjesto za sve*
 - *žele mir i sigurnost od prijetnje nasiljem*
 - *žele pristup čistom okolišu gdje se mogu povezati s prirodom*
 - *žele da ih se čuje i da se njihovi pogledi/stajališta uzimaju za ozbiljno.*
- *U idealnom slučaju, mjesta i gradovi trebaju biti mjesta gdje se djeca i mladi mogu družiti i učiti o tome kako društvo funkcionira i kako oni mogu pridonositi kulturnom tkivu zajednice.*
 - *Oni bi također trebali biti mjesta gdje će pronaći utočište, otkrivati prirodu, gdje će naići na toleranciju te brigu odraslih koji će ih podržati.*

- *Pozitivni primjeri dječje autentične participacije i društvene mobilizacija u stvaranju boljih gradova širom svijeta počinju se rađati diljem svijeta.*
- *Važno je da se takve pozitivne priče i primjeri dijele i koriste kao modeli dobre prakse u razvoju lokalnog održivog diskursa.*
- *Ako imaju iskustva iz bogatog lokalnog okoliša i osjećaju se sigurno i zaštićeno, povezani su i cijenjeni su univerzalni indikatori kvalitete života.*
- *Što je bolje za početak, nego da se ocijeni održivi grad kroz život i očima svoje djece?*
- *Gradovi prijatelji djece su nakon djece - gradovi prijatelji ljudi!*

Kakav je to grad?

To je grad, ili općenitije sustav lokalne uprave, u ispunjavanju dječjih prava, uključujući i njihovo pravo na:

- *utjecanje na odluke o njihovu gradu*
- *izražavanje mišljenja o gradu, kako i kada žele*
- *sudjelovanje u obitelji, zajednici i društvenom životu*
- *primanje osnovne usluge kao što su zdravstvo i obrazovanje*
- *vodu i siguran pristup higijeni*
- *zaštitu od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja*
- *sigurne samostalne šetnje ulicama*
- *upoznavanje prijatelja i igra*
- *posjedovanje zelenih površina za biljke i životinje*
- *život u nezagađenom okolišu*
- *sudjelovati u kulturnim i društvenim zbivanjima*
- *biti građanin svoga grada s pristupom svakoj službi, bez obzira na dob, spol, rasu ili etničko podrijetlo, vjeroispovijest, prihod ili invaliditet.*
- *Gradovi prijatelji djece predstavljaju utjelovljenje Konvencije o pravima djeteta na lokalnoj razini, što u praksi znači da se dječja prava ogledaju u politici, zakonima, programima i proračunu.*

- Djeca su „aktivne tvari“, njihovi glasovi i promišljanja su uzeti u obzir i utječu na procese donošenja odluka.
- Pojam uključuje zajednicu i drugu sustave lokalne uprave u svjetlu niza iskustava koja su se pojavili pod inicijativom CFC.
- Inicijativa (CFC) je pokrenuta 1996. tijekom 2. konferencije Ujedinjenih naroda o ljudskim naseljima (Habitat II) kako bi gradovi bili održiva mjesta za sve, odnosno u UNICEF-ovom smislu i s ciljem da se stavi "djecu na prvo mjesto".
- “Na Konferenciji UN-a se izjavilo da je dobrobit djece krajnji indikator zdravog staništa, demokratskog društva i dobrog upravljanja”.
- Postati grad CFC-a je proces koji uključuje niz koraka, definiran okvir CFC-a koji je opisan kroz 9 komponenti ili "gradivnih blokova":
 1. osigurati sudjelovanje djece
 2. imati pravni okvir
 3. razviti strategiju dječjih prava u cijelom gradu
 4. napraviti jedinicu ili mehanizam za koordinaciju
 5. osigurati procjenu utjecaja na dijete i vrednovanje utjecaja
 6. imati odgovarajući dječji proračun
 7. osigurati izvješća o redovitom stanju dječjih prava
 8. upoznati odrasle i ostale s dječjim pravima
 9. podrška neovisnom zastupanju za djecu.
- Element dječjeg sudjelovanja je kroskurikularan i treba ga uzeti u obzir u svakom koraku procesa.

Preporuke i zaključci

- Povećanje ulaganja u odgoj/obrazovanje u ranom djetinjstvu, a kako bismo proširili pristup kvalitetnom ranom djetinjstvu i obrazovanju.
- Održiva društva se ne mogu graditi ako se djeci ne da prilika da razvijaju snažan temelj za razvoj, dobrobit i cjeloživotno učenje.

- *Uključiti odgoj/obrazovanje za održivi razvoj u prvim godinama bez odlaganja. Rano djetinjstvo je vrlo prikladno razdoblje u dječjem razvoju u kojima treba predstaviti osnovne pojmove vezane za odgoj/ obrazovanje za održivi razvoj.*
- *Lokalni kontekst treba uzeti u obzir pri uključivanju odgoja/obrazovanja za održivi razvoj u prvim godinama. Učinkovito učenje događa se samo kada su sadržaj i pristupi za provedbu sadržaja lokalno relevantni.*
- *Prepoznati i podizati svijesti o snažnoj ulozi obrazovanja u ranom djetinjstvu u ostvarivanju održivog društva. Treba nastojati povećati svijest na svim razinama i u svim sektorima društva*
- *Odgoj/obrazovanje za održivi razvoj u ranom djetinjstvu ima važnu ulogu u uspostavi temelja za aktivno i odgovorno građanstvo.*
- *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (UNCRC) kao zajednički temelj većini zemalja u svijetu i kao zajednički temelj (djeca kao nositelji prava, načela nediskriminacije, dječje sudjelovanje, itd.) na kojima se može konceptualizirati i dizajnirati odgoj/obrazovanje za održivi razvoj u ranom djetinjstvu.*
- *Prepoznati prednosti u pedagogiji ranog djetinjstva te ih iskoristiti u potpunosti u radu s mladima i djecom, npr. pristup temeljen na temi, projektni ili interdisciplinarni pristup učenju, djetetu usmjeren pristup, uključivanje roditelja i društva, naglasak na holističko učenje, pri čemu djeca uče umom i tijelom, korištenje različitih jezika i osjetila, npr. verbalne, vizualne, itd., za izradu, promišljanje o osjećaju svijeta, izražavanju i komuniciranju.*

Uključiti u kurikule u ranom djetinjstvu:

- (a) *kontekstne i kulturno relevantne sadržaje*
- (b) *sadržaje koji potiču brigu o stavovima i suosjećanje o prirodnom okolišu i ljudima koji žive u drugim dijelovima svijeta*
- (c) *učenje o poštivanju različitosti*

- (d) *učenje o spolu, pitanjima jednakih prava, mogućnostima i odgovornostima djevojčica i dječaka*
 - (e) *učenje o temeljenim životnim vještinama*
 - (f) *koncept učenja za život, tj. učenje za održivost u skladu s „Četirima stupovima učenja“ koja predlaže izvješće J. Delorsa (UNESCO, 1998), odnosno učenje za učiti biti, učiti činiti, učiti kako učiti, učiti živjeti zajedno također su relevantni u ranom odgoju u službi održivog razvoja*
 - (g) *aktivnosti izgrađene oko 7Rs: smanjiti, ponovno upotrijebiti, popraviti, reciklirati, poštovati, reflektirati i odbiti (reduce, reuse, recycle, repair, respect, reflect, refuse).*
- *Širenje i komuniciranje o pitanjima održivog razvoja za malu djecu kroz informiranje i različite načine komuniciranja, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije, tako da se informalno učenje o održivom razvoju događa i izvan vrtića/škole i službenih kurikula.*
 - *Jačanje obrazovanja i usavršavanja odgajatelja/nastavnika kao osnove za učenje i podučavanje o razvoju odgoja/obrazovanja za održivi razvoj.*
 - *Inicijalno i stručno usavršavanje odgajatelja u ranom djetinjstvu u svim zemljama mora se nanovo osmisliti i učvrstiti iz perspektive učenja za održivost te se mora osigurati da bude redovito.*

Prirodna prava djece

Gianfranco Zavalloni nudi posebnu perspektivu na prava djece koja u srži nadilaze Konvenciju o pravima djeteta³⁹. Zavallonijeva prirodna prava djece objavljena su u istoimenom članku u časopisu Djeca u Europi (str. 28-30). To su:

1. Pravo na slobodno vrijeme - živjeti neko vrijeme koje nisu isplanirali odrasli.

Prvo pravo koje autor ističe je pravo djeteta da posjeduje svoje vlastito slobodno vrijeme. Dječja iskustva vrlo često planiraju roditelji, podređena su rasporedima i stilu obiteljskog življenja, a nerijetko i dinamici vrtićkog/školskog kurikula. Posljedično tome, vrlo često djeca nemaju slobodno vrijeme ni vrijeme za samostalne aktivnosti, istraživanje i razmišljanje, za slobodnu igru ili igru prema vlastitim pravilima i izboru, mjestu, sadržaju, okruženju ili s drugim vršnjacima.

2. Pravo na prljanje koje podrazumijeva igru pijeskom, zemljom, travom, lišćem, vodom, kamenčićima, grančicama.

Igra u prirodnim okružjima i s prirodnim materijalima donosi i opasnosti koje nerijetko identificiraju roditelji kao neopravdane. Moderan izgled, ne zaprljati odjeću ili obuću je postao roditeljski imperativ, a ne promišljanje o dobrobitima djeteta. Rariteti postaju ponašanja djece poput gradnje kućice na drveću, igre s kamenčićima, provlačenju po grmlju i sl. Gotove komercijalne igračke imaju prvenstvo nad kreativnošću i igrama s prirodnim materijalima.

3. Pravo na miris - osjetiti užitak mirisa, prepoznavati mirise prirode.

Svako mjesto, prostor, okruženje, kutak prirode nosi svoj miris. Djeca bi trebala znati prepoznati različite mirise i uživati u mirisanju bilja, prirode, humusa, zemlje, kiše. To je iskustveno učenje - za cijeli život jer miris posjeduje najduže pamćenje!

4. Pravo na dijalog, slušanje i govorenje.

Dijete ima pravo na izražavanje, govorenje, pjevanje. Svako dijete ima pravo na svoj stav, iznošenje mišljenja i želja koje ono ima. Dijete se najbolje izražava u svojoj okolini koju poznaje i koja ga prihvaća, a to uključuje i obitelj, ali i vrtić i školu. Dijete ima pravo da ga se sluša i da bude saslušano.

5. Pravo na korištenje ruku (zabijati čavle, piliti i turpijati drvo, koristiti brusni papir, lijepiti, mijesiti glinu, vezati užu, paliti vatru I dr.).

Kroz ograde modernog djetinjstva djeca nemaju prilike razvijati motoričke vještine ni finu motoriku. Autor napominje kako je bitno da djeca uče korisne stvari koje će moći koristiti poslije u životu, poput praktičnih vještina.

6. Pravo na dobar početak od rođenja (jesti cjelovite namirnice, piti svježju vodu i udisati čisti zrak).

Ovo prirodno pravo podrazumijeva da dijete s rođenjem ima pravo na zdravu prehranu te zdrav i čist zrak i okoliš, kao i svaki građanin. To je Ustavom garantirano pravo. Zapitajmo se: koliko djece posjeduje to pravo? Tko ga garantira ili kako se provodi?

7. Pravo na ulicu - slobodno se igrati na trgovima, šetati ulicama.

Ulice i trгови su osmišljeni da bi se na njima djeca i ljudi susretali i družili. Nedostatak šetnica, igrališta te parkova veliki je problem gradova, ali i djetinjstva današnje djece. Zavalloni ističe kako je važno s djecom vratiti se i ponovo otkriti zadovoljstvo šetnje gradom, zajedničkog boravka u vedroj atmosferi.

8. Pravo na divljinu (graditi sklonište u šumi, igrati se skrivača među trstikom, penjati se po drveću).

Ovo je doba uživanja, koje sa sobom donosi jednoličnost i nedostatak kreativnosti: igrališta su svugdje isto uređena, kao i zelene površine, vrtići i njihova dvorišta, sve je urbano isplanirano i funkcionalno. Jesmo li upitali djecu kakav vrtić žele? Kakvo igralište? Prostor ne daje mogućnost da djeca mogu graditi sklonište u šumi, igrati se skrivača, penjati po drveću. U stvaranju prostora čovjek treba pitati i one koji u njemu žive, ostaviti prostora i divljini i djeci, a ne uporno manipulirati svime.

9. Pravo na tišinu (i slušanje fijukanje vjetra, pjev ptica, žubor vode)

Autor naglašava potrebu za tišinom koju priželjkuju ne samo odrasli nego i djeca. Djeca danas zbog različitih medija nemaju priliku čuti zvukove vjetra, pjev ptica,

žuborenje vode i sl. Pravo na tišinu znači ponovno učenje tihog osluškivanja zvukova prirode, živih bića i fenomena koji ih prate.

10. Pravo na nijanse (gledati izlazak i zalazak sunca).

Ovim se pravom ističe kako moderna djeca danas često ne znaju kako izgleda zalazak i izlazak sunca niti su ikada doživjela prijelaze boja. Djeca danas ne zapažaju nijanse boja svijeta. Pokušajmo zajedno vidjeti svijet očima djece!

Autorova je zadnja rečenica: Takvo viđenje stvari potaknulo me na razmišljanje o tome koliko mi zapravo kočimo djecu svojim pogledima na svijet. Uvijek žurimo nekamo kako bismo bili u koraku s vremenom, previše djecu izlažemo medijima, dopuštamo im da ih koriste na krive načine i provode previše vremena pred njima⁴⁰.

Raspravite o ovim pravima!

Promislite i odgovorite:

Kako vidite ulogu odgajatelja u ostvarivanju ovih prava?

Literatura

Izvori korišteni za izradu nastavnih materijala

1. Anđić, D. & Ćurić, A. (2017). Igra je sastavni dio djetetova života, ono sve što radi, upravo radi kroz igru. Spoznaje svijet oko sebe, te svoju ulogu u njemu. “ - Kako budući odgajatelji vide igru, vrtić i vlastitu praksu rada u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj? U: Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse. Maleš, D., Širanović, A. & Višnjić Jevtić, A. (ur.). Zagreb: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i OMEP Hrvatska, 2017. str. 12-19.
2. Anđić, D. & Radošević, M. (2016). Školski okoliš u funkciji odgojno-obrazovne prakse rada učitelja u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Školski vjesnik : časopis za pedagoška i školska pitanja, vol.65, br. 2. str. 287-300.
3. Anđić, D., Ćurić, A. & Radošević, M. (2015). Prostori za igru - značaj školskog okoliša u razvoju osjetljivosti djece/učenika za odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj. U: Dijete, igra, stvaralaštvo. Filozofski fakultet u Splitu, Savez društava Naša djece Hrvatske. str. 32-33.
4. Ballantyne, R. & Packer, J. (2008). Learning for sustainability: The role and impact of Outdoor and Environmental Education Centres. Copyright University of Queensland 2008. ISBN 9781864999129. Dostupno na <http://www.pullenvaeec.eq.edu.au/media/pdf/research/ballantyne-and-packerlearning-for-sustainability-final-report-jun08.pdf>
5. Brett, A., Moore, R. & Provenzo, E. (1993). The Complete Playground Book. New York: Syracuse University Press.
6. Ćurić, A. (2013/2014). Vrtići kao primjeri održivosti. Prijevod i prikaz članka Arjen E.J. Wals, (2010) "Mirroring, Gestaltswitching and transformative social learning: Stepping stones for developing sustainability competence", International Journal of Sustainability in Higher Education, Vol. 11 Iss: 4, pp.380 - 390. DOI <http://dx.doi.org/10.1108/14676371011077595> U: Dijete, vrtić, Obitelj. 13 broj 74.
7. Davis, J. M. (2009). Revealing the research 'hole' of early childhood education for sustainability : a preliminary survey of the literature Environmental Education Research, vol. 15, no. 2. pp. 227-241. Dostupno na <http://eprints.qut.edu.au/20486/>
8. Didonet, V. (2008). Early childhood education for a sustainable society. In I. Pramling Samuelsson & Y. Kaga (Eds.), The contribution of early childhood education to a

- sustainable society (pp. 25 - 30). Paris: UNESCO. (prijevod u cjelosti) Dostupno na <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001593/159355e.pdf>
9. Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence (2010). The North American Association for Environmental Education. (prijevod u cjelosti) Dostupno na <http://resources.spaces3.com/c518d93d-d91c-4358-ae5e-b09d493af3f4.pdf>
 10. Education Scotland: Curriculum for Excellence. (prijevod u cjelosti) <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/thecurriculum/>
 11. Environmental Games and Activities for for Rangers and Schools. PLAY, LEARN AND PLAY, LEARN AND HAVE FUN ! HAVE FUN !: <http://www.nerochescheme.org/media/uploadedFiles/file/Resources%20for%20Schools/EnvironmentalGamesActivitiesBooklet.pdf>
 12. Ford, Ph. (1986). Outdoor Education: Definition and Philosophy. ERIC Clearinghouse on Rural Education and Small Schools Las Cruces NM. (prijevod u cjelosti) Dostupno na <http://wilderdom.com/introduction/Ford1986OutdoorEducationDefinitionAndPhilosophy.html>
 13. German Commission for UNESCO (2010). Delivering Future Capacity In The Kindergarten: Giving Children A Stronger Role, Advancing Sustainable Development A contribution to the discussion by the German Commission for UNESCO. Dostupno na https://www.unesco.de/fileadmin/medien/Dokumente/Bibliothek/Early_Childhood_Education_for_Sustainable_Development_German_Natcom_UNESCO.pdf
 14. Harlan, J. & Rivkin, M. (2007). Science Experiences for the Early Childhood Years: An Integrated Affective Approach. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
 15. Hughes, M. (2007). Climbing the Little Green Steps. Gosford and Wyong Council. Gosford.
 16. Learning outside the Classroom (1998). <http://www.lotc.org.uk>
 17. Parkin, D. (1998). Is outdoor education environmental education ? International Journal of Environmental Education and Information, vol. 17, no. 3, pp 275 - 286 (July - September, 1998) (prijevod u cijelosti)
 18. Louv, R. (2005). Last child in the woods. On line. (prijevod)
 19. Malone, K., Tranter, P. (2003). Children's Environmental Learning and the Use, Design and Management of Schoolgrounds. Children, Youth and Environments vol.13, no.2. Retrieved [date] from <http://colorado.edu/journals/cye> (prijevod u cjelosti)

20. Moore, R. C. & COSCO, N.G. (2000). Developing an Earth-bound Culture Through Design of Childhood Habitats. Department of Landscape Architecture, NC State University, Usa. (prijevod u cjelosti) Dostupno na <http://www.childnatureandyou.org/Developing%20an%20Earthbound%20culture%20Moore%20%26%20Cosco%20.pdf>
21. Odermatt, A. & Brundiers, K. (2007). Places of sustainability in cities: an outdoor teaching approach. In: Reinfried, S. [et al.]. Geographical views on education for sustainable development: proceedings Lucerne-Symposium, Switzerland July 29-31, 2007. Nürnberg, DE, 40-46. (prijevod u cjelosti) Postprint available at: <http://www.zora.uzh.ch>
21. Palmberg, I. E. & Jari Kuru, J. (2000). Outdoor Activities as a Basis for Environmental Responsibility. Journal of Environmental Education 31.4. str.32-36. Dostupno na <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00958960009598649>
22. Proshansky, H. M. & A. K. T. Fabian (1987). The Development of Place Identity in the Child. Space for Children. C. S. Weinstein and T. G. David. New York, Plenum Press. str. 21-39.
23. Reinfried, S., Schleicher, Y., Rempfler, A. (Editors) (2007). Geographical Views on Education for Sustainable Development. Proceedings Lucerne-Symposium, Switzerland July 29-31, 2007. International Geographical Union Commission on Geographical Education. (prijevod u cjelosti)
24. Titman, W. (1994). Special Places; Special People: The Hidden Curriculum of Schoolgrounds. Surrey: World Wide Fund for Nature/Learning through Landscapes. (prijevod u cjelosti)
25. UNESCO (2008). The contribution of early childhood education to a sustainable society Samuelsson, P. I. & Y. Kaga (Eds.). Paris. (prijevodi odabranih tekstova) Dostupno na http://portales.mineduc.cl/usuarios/convivencia_escolar/doc/201204161030230.la_contribucion_de_la_Educ_Inicial%20_para_una_sociedad_sustentable.pdf
26. UNICEF National Committees and Country Offices 82009). Child Friendly Cities. Fact sheet, September 2009. (prijevod u cjelosti) Dostupno na <http://childfriendlycities.org/wp-content/uploads/2013/04/pdf/CFCI-fact-sheet-14sept-final.pdf>
27. Uzelac, V., Lepičnik-Vodopivec, J., Anđić, D. (2014). Djeca-odgoj i obrazovanje održivi razvoj. Golden marketing. Tehnička knjiga-Zagreb.
28. Uzelac, V, Pejčić, A., Sam-Palmić, R. & Anđić, D. (2005). The Modern Childhood Within The Context Of Education For Sustainable Development U: Children and Youth

- in Emerging and Transforming Societies, *Childhoods 2005* Oslo. Stafseng, O., BackeHansen, E. i dr. (ur.). Oslo, Norveška: University of Oslo, Norway, 2005.
29. Uzelac, V, Pejčić, A. & Anđić, D. (2005). Ekološka iskustva predškolske djece na otvorenom U: Postignuća u praksi i teoriji predškolskog odgoja . Paragvaj, S., Ujčić, T. (ur.). Opatija: Naklada Preluk, Opatija, 2003. str. 52-58.
 30. Uzelac, V., Starčević, I. (1999), *Djeca i okoliš*. Rijeka: Adamić.
 31. Uzelac, V. (1993). *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
 32. Yaffey, D. (1993). The value base of activity experience in the outdoors. *Journal of Adventure Education and Outdoor Leadership*, Vol.10, No.3, pp.9-11.
 33. White, R. (2004). *Young Children's Relationship with Nature: Its Importance to Children's Development & the Earth's Future*. White Hutchinson Leisure & Learning Group. (prijevod u cjelosti) Dostupno na <https://www.whitehutchinson.com/children/articles/childrennature.shtml>
 34. White, R. & Stoecklin, V.L. (2008). *Nurturing Children's Biophilia: Developmentally Appropriate Environmental Education for Young Children*. White Hutchinson Leisure & Learning Group. (prijevod u cjelosti)
 35. Wilson, R. A. (1996). *Starting Early: Environmental Education during the Early Childhood Years*. Eric Digest. ERIC Clearinghouse for Science Mathematics and Environmental Education Columbus OH. (prijevod) Dostupno na <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED402147.pdf>
 36. Wohlwill, J. F. and H. Heft (1987). *The Physical Environment and the Development of the Child*. *Handbook of Environmental Psychology*. D. Stokols and A. I. New York, Wiley. 1. str. 281-328.

¹ Izrazi koji se upotrebljavaju u ovom tekstu, bez obzira na žensko ili muško rodno značenje, imaju neutralno značenje.

² Ishodi učenja su usklađeni s: Učiteljski fakultet u Rijeci (2016). Standardi kvalifikacija u unaprjeđivanje kvalitete studijskih programa odgajatelja i učitelja. U: Krstović, J., Vujičić, L. i Pejić Papak P. (ur.). Priručnik Standardi kvalifikacija i unaprjeđivanje kvalitete studijskih programa odgajatelja i učitelja nastao je kao rezultat rada na istoimenome projektu ostvarenom putem Poziva na dostavu projektnih prijedloga Unaprjeđivanje kvalitete u visokom obrazovanju uz primjenu Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira Operativnoga programa Razvoj ljudskih potencijala 2007. -2013. Europskoga socijalnog fonda. http://hkoprojektufri.uniri.hr/files/prirucnici/Standardi_kvalifikacija_HRV.pdf

³ Preuzeto, prevedeno i prilagođeno prema Ford (1986).

⁴ Preuzeto, prevedeno i prilagođeno prema Ford (1986).

⁵ Preuzeto 22.2. 2018. s <http://www.wilderdom.com/history/HistoryTimeline.html>

⁶ Preuzeto 10.2.2018. s <https://bs.wikipedia.org/wiki/Comenius>

- ⁷ Preuzeto 10.2.2018. s https://hr.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau
- ⁸ Preuzeto 10.2.2018. s https://hr.wikiquote.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau
- ⁹ Preuzeto 10.2.2018. s https://hr.wikipedia.org/wiki/Johann_Heinrich_Pestalozzi
- ¹⁰ Preuzeto 10.2.2018. s https://bs.wikipedia.org/wiki/John_Dewey
- ¹¹ Preuzeto 10.2.2018. s https://en.wikipedia.org/wiki/Kurt_Hahn
- ¹² Preuzeto 10.2.2018. s https://en.wikipedia.org/wiki/Kurt_Hahn
- ¹³ Preuzeto i prevedeno, prilagodba od Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence (str.2-4).
- ¹⁴ Preuzeto i prevedeno, prilagodba od Didonet (2008, str. 25-30. U: The contribution of early childhood education to a sustainable society).
- ¹⁵ Preuzeto od Ford (2008), prijevod i adaptacija teksta D. A.
- ¹⁶ Preuzeto i prevedeno, prilagodba od Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence.
- ¹⁷ Prema Uzelac (1993, 1999, 2005).
- ¹⁸ Poglavlje preuzeto u cijelosti, prijevod i prilagodba D. A.
- ¹⁹ Uzelac (1993, 1999, 2005).
- ²⁰ Poglavlje preuzeto u cijelosti, prijevod i prilagodba D. A.
- ²¹ Poglavlje preuzeto u cijelosti, prijevod i prilagodba D. A.
- ²² Preuzeto u cijelosti, prijevod i adaptacija tekstova D.A. Vidi: 13. Literatura. 19. Malone, K., Tranter, P. (2003).
- ²³ Preuzeto u cijelosti, prijevod i adaptacija tekstova D. A. Vidi: 13. Literatura. Ibidem.
- ²⁴ Preuzeto u cijelosti, prijevod i adaptacija tekstova D. A. Vidi: 13. Literatura. Ibidem.
- ²⁵ Prijevod pojma affordance, eng.
- ²⁶ Preuzeto 22.2.2018. s https://hr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Fr%C3%B6bel
- ²⁷ Preuzeto u cijelosti, prijevod i adaptacija tekstova D. A. Vidi: 13. Literatura
- ²⁸ Preuzeto u cijelosti, prijevod i adaptacija tekstova D. A. Vidi: 13. Literatura
- ²⁹ učitano 15.2. 2018. Dostupno na <http://www.nerochescheme.org/media/uploadedFiles/file/Resources%20for%20Schools/EnvironmentalGamesActivitiesBooklet.pdf>
- ³⁰ Preuzeto i prevedeno, prilagodba od Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence.
- ³¹ Prijevod i adaptacija tekstova D.A. Vidi u 13. Literatura
- ³² Preuzeto i prevedeno, prilagodba od Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence. Vidi 13. Literatura.
- ³³ Preuzeto, prijevod i prilagodba od Ford (1986).
- ³⁴ Preuzeto, prijevod i prilagodba D. A. Vidi 13.Literatura
- ³⁵ Preuzeto, prijevod i adaptacija tekstova D. A. Vidi 13. Literatura.
- ³⁶ Preuzeto, prijevod i adaptacija tekstova D. A. Vidi 13. Literatura.
- ³⁷ Prijevod i adaptacija teksta D. A. Vidi 13. Literatura
- ³⁸ Poglavlje u cijelosti, prijevod i adaptacija teksta D. A.
- ³⁹ Preuzeto u cijelosti s https://mudri.uniri.hr/file.php/1289/djeca_u_europi_02.pdf, prijevod i prilagodba D.A. Vidi 13.Literatura
- ⁴⁰ Preuzeto u cijelosti, prijevod i prilagodba D. A. Vidi 13.Literatura